

იოსებ დავითაშვილი

1850—1887

ზ. მთაწმინდელისა

თბილისი

1887

იოსებ ღვინთაშვილი

1850—1887

36815

ზ. მთაწმინდელისა

თბილისი

ჩუბაძე ექ. ნელოძისა, საპერ. ქუჩ. საკუთ. სახლში № 4.

1887

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 30 апрѣля 1887 года.

იოსებ ღვინთაშვილი

I

იყო დრო—და მას შემდეგ არც ისე დიდი ხანი გასულა, რაც ქართველებში ხეირიანი და პატიოსანი პირების არამც თუ დაფასება იკოდნენ, არამედ სახსენებლათაც კი არ ცნობილობდნენ! ამის დასამტკიცებლათ ჩვენ რომ შორს არ წავიდეთ და მოვიყვანოთ სამი მაგალითი ჩვენის ცნობილ მწერლების ცხოვრების ცნობებიდან, მაშინ მე იმედი მაქვს, რომ ჩემი თქმა უმნიშვნელოთ არ დარჩება. აბა ვსთქვათ და ვიკითხოთ: თუ ქართულს ისტორიაში ქართველ პანეგრიტ მეთოდარდინი რას გადმოგვცემენ «ეფხვის ტყაოსნის» დამწერის შოთა რუსთველის შესახებ. ჩვენ ვიტყვი, რომ არაფერს! დავით გურამიშვილის შესახებ არაფერს, ნიკოლოზ ბარათაშვილის შესახებ და კიდევ არაფერს! თუმცა ეს უკანასკნელი ამ საუკუნის ნახევარში გარდაიცვალა და ბევრნი მისი მნახველნი დღესაც კოცხალნი არიან, მაგრამ მისი ამბების გახსენება კი არავის არაფრათ ეპიტნაეება! ასე იყო ძველათ და ეს ასევე იქმნებოდა დღესაც, რომ აზიურ მონურს ცხოვრებაში გამოვლილ ხალხთა შვილების დახვედრულს გონებას დასაველეთის განათლების სხივები არ მოხვედროდა. დღეს კი

ქართველი საზოგადოება, თავის განათლების კვალათ, საქმეს სხვა ნაირათ ექცევა და ესენი თავიანთ სასარგებლო კაცებს უყურადღებოთ და შეუნიშნავათ არ სტოვებენ; მადლობა გარემოებას, რომ დღეს ჩვენ იმასაც მოვესწარით ჩვენ და ჩვენის საზოგადოებიდამ, რომ ესენი არამც თუ განათლებულ და შესანიშნავ პირებს გლოვობენ, თუ კი ესენი გეოლოგიან ჩვენ, არამედ იმათაც კი, ვისაც ოდესმე ორიოდ რამ ლექსი ან სხვა რამე დაუწერიათ და რომელიმე ქართულ ჟურნალ-გაზეთშიც დაუბეჭდიათ. ერთის სიტყვით ასეთი საქციელი ქართველი საზოგადოებისა და მწერლობისა სწორეთ რომ სასიქადულო და საქებია, თუ რომ მათ გლოვას და დაფასებას უფრო ფარისევლობა არ ექმნება საგნათ.

დავითაშვილის შესახებ მე ამ წერილის წერას მიტომ კი არ შეუდექი, რომ იგი მეღვქეს იყო და ხანდისხან ქართულ ჟურნალ-გაზეთებში დიდს ხეწნა-ღრინით თითო-ოროლა ლექსსაც უბეჭდავდნენ, არამედ მე ამას უფრო იმ ჰაზრით მოვკიდე ხელი, რომ იგი დაბალი ხალხის წრის კაცი იყო, გაუნათლებელი თეორიულის სწავლით და კითხვა და საქმე რომ ყოფილიყო, მაშინ იგი ვერც ერთის სასწავლო სახელმძღვანელო კითხვებიდგან პასუხს ვერ მოგცემდათ, მაგრამ ამის ნაცვლად იგი იყო დიდი მგობარი დაბალი მუშა ხალხისა და ხელოსან ხალხის პატარა და დიდს შეგირდებში წიგნის გამაერცვლებელი და პოპულიზატორი, რომლის საშეალებითაც არა ერთმა პატარა ბიჭმა შეისწავლა ქართული კითხვა. ჩვენ აი ეს გვაქვს სახეში და ყოველი ამ გვარ პირს უფრო მეტს ღირსებას და მნიშვნელობას მივსცემთ, ვიდრე იმ გაქსუებულ

მიმართულებების მწერლებს, რომლებსაც ევროპის ბურჟუაზების წამხდარი და დამპალი ლიბერალური ფრაზები თავიანთ ნაწერებში ჩვეულებათ შეუტანიათ და ვინც გინდათ და არ გინდათ, ვითომც და ყველა მათგანს კაცობრიობის თანასწორობა და ერის სიკეთე სურს, მაგრამ ეს სულ ოცნებაა და ესენი მხოლოდ თავიანთის წამხდარის მორალურის ქადაგებებით მზათ არიან, რომ ქვეყანას უშველონ, თორემ საქმით კი არც ერთი მათგანი ერთის გროშითაც არ იქმს მაგალითს და არც უქმნიათ ამ უსულო არსებების აჩრდილთა ხელოვნურათ განმარტებელთ ციკერონებს; ასეთი ყალიბის წარმავალი ჟამ პაპები არიან ჩვენი ქვეყნის ლიბერალ-მწერლები და ამიტომ ჩვენ ჩვენის განმსჭვრეტელობით და მსჯელობით ჩვენში ერთ რომელიმე პათიოსან სოფლის მასწავლებელს უფრო მეტს მნიშვნელობას მივსცემთ, ან ერთ ხელოსანს, ვიდრე მათ, რადგანაც ხელოსანი თავის ხელობას რამდენიმე ლარიბ კაცის შვილს მაინც შეასწავლის, რაითაც ეს ლარიბნი ხელოსან პირებათ მაინც გამოვლენ და ერთ ლუკმა პურს თავიანთ შრომით შესჭამენ. მეღექსემ კი რა უნდა ასწავლოს ხალხს? არაფერი, მიტომ რომ მეღექსეობა ან თვითონ რა არის, რომ მას ქვეყნის შველა და ხალხის ეკონომიურათ ფეხზე წამოყენება შეეძლოს, და ანუ ერის ზნეობითი და გონებითი გახსნა, ან ჩვენ მეღექსეებს რა განათლება აქვთ, რა ლიტერატურის დიდი ცოდნა და ინტელექტუალური მხარეები, რომ მათი მოღვაწეობაც ერთ დიდ რამეთ ჩავაგდოთ. რა არის ჩვენებური მეღექსეობა, თუ არ თამაშობა და ცეკვა ისეთის კაცისა, რომელიც კუჭ გამაძლარი ტახტზე განისვენებს და ცუდად გდების მაგიერ ლექსებს სწერს და

მით ღროს ატარებს. მაგრამ ამითი იგინი დიდ ცოდნას იჩენენ ხალხის თვალში და თავიანთ თავებს ნამდვილ მოღვაწეებათ აცხადებენ. ხალხსაც ასე სწამს ესენი თავიანთ უეცობის მეოხებით. რა არის ჩვენებური ესტეტიკურ მელექსეობა, თუ არ ცუდლუტობა და ისეთი კაცის საქმე, რომელ კაცსაც არც ერთ მეცნიერულ კითხვების ლტოლვილებასთან და ევროპიულ ნათელ მსჯელობასთან ტვინი არ მიუწვდება და უბრალო მარტივ თეთრსა და შავსაც ვერ განარჩევს. რა არის ჩვენებური მელექსეობა, თუ არ გონების სიჩლუნგის ნაყოფი და უეცობა, რას წარმოადგენს ჩვენთვის დღეს მელექსეობა, თუ არ ჩვენს ყომაზბაზობას და უეცობას; ჩვენ არა გვაქვს არც ერთი მეცნიერება ჩვენს ენაზე და ამ ღროს კი ლექსებით ვუქადით ჩვენს ქვეყანას მომავლის პროგრესს. აი ამიტომ და ამის მეოხებით ჩვენ დავითაშვილზე წერილის დაწერას მიტომ: კი არ შეუდექით, რომ იგი მელექსე იყო და ლექსებს სწერდა, არამედ უფრო იმიტომ, რომ იგი ზემო აღნიშნულ პირთაგანი იყო და ერთი გვარიანი მოსაქმე მუშა ხალხში, თორემ ეს რომ ასე არ იყოს და ამ წერილის დაწერის უპირველეს მიზნათ მისი ლექსების წერა მივიღოთ, მაშინ საქმე ერთობ შორს წავა და მთელი ჩვენი მწერლობაც სულ ამ გვარ მწერლებთა აღწერათ გარდიქცევა, რადგანაც საქართველოს ერი მელექსეობით ისეა მდიდარი, როგორც ზღვაში ქვიშა. მაგალითად ავიღოთ თუნდა ჩვენი თბილისი, სადაც კი ყველანი ლექსობენ: საპოეტნიკი, ღურგალი, პისარი, მიკიტანი, ლაქია, პოვარი, ზაზაზი, მეწერილმანე, შევირდი, ოსტატი და სხვანი, ერთი სიტყვით აქ ყველა მელექსეა! არ იფიქროთ, რომ აქ ამ პირებს

მასხარობით ვიხსენებდე მე. ამის უფლება და ბრძანებლობა ჩვენ არა გვაქვს. აქ ამით ჩვენ მხოლოდ იმ დასკვნას გამოვიყვანოთ, რომ სჩანს ჩვენ ჯერ ისევ ბავშვურ მდგომარეობაში ვყოფილვართ. ქალაქ გარეშე სხვა მხარეებიც რომ ვახსენოთ, იქაც ასევე დაეინახათ და რაჭის გლეხობის უმეტეს ნაწილს ხომ სტვირი უდევს პირში და ამბობს ლექსებს ისე, როგორც ჩვენი მკედარის იდიალიზმის მსხვერპლნი მწერლები, რომელნიც ათასის წლის წინათ ყოფილს ერის ცხოვრების სურათებში დაჟინებენ. მთიულეთშიაც ასე ყოფილა ესა და რომ სიტყვა და საქმე იქმნეს, მაშინ მთელი საქართველოს ხალხი სულ მეღვქსებათ უნდა ვაღვიაროთ და ეს მეღვქსებები ისეთი დილეტანტებიც ვახლავან, რომ ყოველი მათგანი თავის გარყენილის რამანტიულის მეღვქსეობით ნამდვილს მამულისშვილობას იმტკიცებს. ჩვენ რომ ამ მაგალობელთა ბიოგრაფიათა აღწერაებს შეუდგეთ და დავიწყოთ წერა, მაშინ ამ აღწერაებს მთელი საქართველოს ბიბლიოტეკებიც ვერ დაიტევს და ყველგან და ყოველს ადგილს მხოლოდ ამათი ნაჯღაზნი ლექსები და ბიოგრაფიები ეყრება. აი, ამიტომ განმეორებით ვიტყვი, რომ დავითაშვილის შესახებ წერილის დაწერის მიზნით ჩვენ მარტო მისი ლექსები კი არა გვქონდა სახეში, არამედ ის, რაც ზემოთ დავასახელებთ, თუმცა მის ლექსებს უფრო დიდ მნიშვნელობას ვაძლევთ, ვიდრე ისეთის ესტეტიკოს-პოეტებისას, რომელნიც, პრუდონის სიტყვით, გაზაფხულის მერცხლებთაგან და საეკლესიო მაგალობლებთაგან არაფრით განირჩევიანო. დავითაშვილი ასეთ მაგალობელთაგან ერთობ შორს სდგას და თვით სულ სხვა დასს ეკუთვნის, მისი ლექსის კილო სულ

სხვა კილოა და მისი ძარღვის ცემაც სულ სხვა პატიოსნე-
ბით არის საესე. თუმცა აქ იმასაც თავისუფლათ ვიტყვიტ,
რომ ამის ლექსებსაც აქეს ბევრ ნაირი წერილმანი ნაკლუ-
ლევანებანი, რომლის მსგავსი შეცდომები დღევანდელის
ჭეშმარიტ რიალურის სწავლა განათლების მქონე კაცს ეს
აღარ მიეტყვება, მაგრამ დავითაშვილზე კი ამას ჩვენ ფი-
ქრათაც არ გავივლებთ, რადგანაც იმან ამ გვარის ცოდ-
ნისა ბევრი არაფერი იცოდა და ის თავის შეგნებითის
მიხვედრით უფრო ისეთ მიმართულებას ემსახურებოდა,
რაც უფრო უჯობდა მას.

II

როგორც შეგვიტყვია ხოლმე თვით დავითაშვილისაგან,
იგი დაბადებულია 1850 წელში, შარშანაც ასევე სტკვა,
რომ მე ოცდა მეჩვიდმეტე წელიწადში ვარო, თუმცა სა-
ხეზე კი მას ამ ხნობის არა ეტყობოდარა, რადგანაც წვე-
რი და უღვაშები და სახის გამომეტყველება ერთობ ეწი-
ნააღმდეგებოდა მის წნიერობას. იოსების მამა იყო სვიმო-
ნი, რომელიც სცხოვრებდა სოფელ გარდატანაში და იყო
ციციშვილის ყმა. იოსები დაბადებულია სოფ. გარდატანა-
ში. ციციშვილს იოსების მამა აუყრია სოფ. გარდატანიდამ
და რუისში გადუსახლებია და პატარა იოსები კი თავისთან
წაუყვანია, შინ ყმა მოსამსახურედ, სოფელ დოესში.
იოსებ დავითაშვილი ბატონ ყმობის მოსპობამდე სოფ.
დოესში დარჩენილა. ბატონ ყმობის განთავისუფლების
შემდეგ ის წამოიყვანეს იქიღამა და თბილისში ჩამოიყვანა

მისმა ძმამ, რომელიც იმ დროს თბილისის მოქალაქე იყო და მასთანვე შეძლებული პირიც.

როგორც შეგვიტყვია ხოლმე თვით დავითაშვილისაგან, მისთვის წერა-კითხვა შეუსწავლებია მის უფროს დას, რომელ ამბავსაც თავის ერთ ლექსითაც ხატავს.

ბატონის სახლში ყოფნის დროს მას უფრო კარგათ გაუკვებნია ქართული კითხვა, ასე რომ თურმე მოკითხვის წერილსაც წაიკითხავდა. იოსები მისმა ძმამ თბილისში რომ ჩამოიყვანა, მან იგი რამდენიმე ხანს თავის სახლში იმსახურა; ეს მას ხან კვიმას აზიდენებდა მტკვრიდგან, რადგანაც მტკვრის პირას სახლს აკეთებდა და ხან ტრაქტირში ჰყვანდა ჩაის წყლის მომტან მოსამსახურეთ. დავითაშვილი ტრაქტირში რამდენიმე ხანს დარჩა და ბოლოს მისმა ძმამ იგი მისცა შეგირდათ ერთ ჩუქურთმის მჭრელ რუსს. იოსები დარჩა რუსთან შეგირდათ მხოლოდ ოთხი წელიწადი და მერმე იგი ისევ ძმამ გადიყვანა თავის ტრაქტირში დახლიდრათ, მაგრამ იოსები იქ დიდხანს ვერ დარჩა, რადგანაც ვაჭრობაში ვერაფერი მხნეობა გამოიჩინა. რამდენიმე ხნის შემდეგ დავითაშვილმა ტრაქტირის დახლიდრობას თავი დაანება და ისევ თავის ოსტასთან მივიდა, რომ იმასთან ემუშავნა და ჩუქურთმის მჭრელის ხელობა უფრო კარგათ შეესწავლა. აქ ხელობის უკეთესად შესწავლის გამო რამდენიმე ხანს დარჩა კიდევ და 1873 წელს კი გავიდა ნამდვილ ქარგლათ.

ქარგლობის ატესტატი საბრალომ ვერ აიღო, რადგანაც მისი გადასახადი ფული მას არ ჰქონდა და მის მეოხებით ყოველთვის დიდ გაჭირებაში ვარდებოდა. იოსებ დავითაშვილი თვის სიკვდილამდის ქარგლათ დარჩა და იგი ხში-

რათ სხვა და სხვა სოფლებშიაც მოგზაურობდა და მუშაობდა. ეს ხშირათ საქმეებს იღებდა ხოლმე გორში, ქუთაისში, იმერეთში და უმეტეს ნაწილათ კი თბილისში იყო. უკანასკნელ ხანებში კი, რაკი თბილისში, მათი ხელობის საქმეები შემცირდა, ამის გამო საქმეებს ადვილათ ვერ შოულობდა და ამიტომ მან დაიწყო ჩივილი, რომ უსაქმოდ ვარო. მაშინ იგი თბილისიდან ქ. გორში წავიდა და 1884 წ. იქაურ საზოგადო «ღებოს» დახლიდრათ დასვეს, მაგრამ იგი არც იქ დარჩა დიდ ხანს, რადგანაც «ღებო» იკეტებოდა და ანგარიშებს ასწორებდნენ ამხანაგები. «ღებოს» დაკეტის შემდეგ 1884 წ. იგი გორიდან ჩამოვიდა თბილისში და აქ მუშაობდა; რამდენიმე ხნის შემდეგ მას მისცეს დეკორატრობა ბანკისეულს თეატრში, სადაც დარჩა რამდენიმე ხანს და ბოლოს კი აქედამაც გამოუქანხეს, რანის მიზეზი ჩვენ არ ვიცით, თუ რამ აიძულათ მისი აქედამ დათხოვა. ასე უმიზეზოთ დაჩაგვრამ და შეურაცყოფამ დავითაშვილი ერთობ ააღელვა; გაკვირვებული იყო იგი ჩვენი თეატრის გამგე პირთ ასეთ საქციელის გამო და აღარ იცოდა რა ექმნა და რა ეთქვა! ეხლა კი ჰეშმარიტათ შევიტყვეთ, რომ ჩვენ ყველაფერში ფარისევლები ეყოფილვართ და ერთმანეთის მომტყუებელნი და თვალების დამბრმავებელნი. თეატრიდან გამოგდების შემდეგ იგი უსაქმოდ დაწოწილვებდა თბილისში და საქმეს ეძებდა, მაგრამ მძიმე საქმის აღებაც არ შეეძლო, რადგანაც გული საკმარისად სტკიოდა. 1885 წელს იგი მცირე ხნით ქურნალ «ივერიასაც» ატარებდა.

«ივერიის» გაზეთად გადაკეთების შემდეგ ეს დარჩა უსაქმოდ, რადგანაც ამას თვითურ ჯამაგირათ «ივერიის» დატა-

რებაში თვეში 15 მანეთი ეთხოვნა, მაგრამ ამ ჯამაგირის მიცემა სძვირებოდათ, რადგანაც სხვები უფრო ნაკლებ ფასათ სდგებოდნენო! 1886 წლის გასვლამდის უსაქმოდ დადიოდა და ამ ხნის განმავლობაში იგი დიდს და წარმოუდგენელ გაჭირვებაში იყო ჩაყარდნილი, მაგრამ მადლობა ერთს პირს, რომ ამ ხანშიაც მას გამოუჩნდა ერთი ამხანაგი მუშა კაცი, გვარად პ. ჯიხვაძე, რომელთანაც უფულოთ იღვა ქარხანაში იგი მთელი ორი წლის განმავლობაში, სადაც ის სჭამდა და სევამდა და რომელშიაც მას არაფერს ახდევინებდნენ. ეუნდა სისწორით სთქვას კაცმა, რომ დავითაშვილის ერთად ერთი დამხმარებელი ეს კაცი იყო, რომელმაც ავით ნახა და უპატრონა, ჭუჭყიანი ნახა და აბანოში წაიყვანა, წაღები არ ჰქონდა და ამითაც დაეხმარა. მე დარწმუნებული ვარ, რომ დავითაშვილი თელავში არ წასულიყო, მაშინ ის ამ კაცის ქარხანაში გარდაიცვლებოდა. დავითაშვილის წინაშე ასეთი დანხარება სწორედ რომ სამაგალითო უნდა იყოს ამ კაცისაგან, რადგანაც იმ დროს ჩვენი მოწინავე პირები და მცნობნი არამც თუ დანხარებას აძლევდნენ, არამედ ტანის სიმყრალის, დაგლეჯილი ტანთსაცმლის და ტალახიანი ჩექმების გამო სახლშიაც არ უშვებდნენ. ამ დროს კი ამ ზემოხსენებულის პირის სახლში დავითაშვილი არამც თუ მოურიდებლივ შედიოდა ხოლმე, არამედ შიგაც-კი იღვა და სცხოვრებდა, სადაც უფისი მყრალი სუნისაგან ოთახებიც კი ყოველთვის აყროლებული იყო, მაგრამ დახეთ ამ კაცის მაღალ პატიოსნებას და აღმატებით კეთილშობილურ მუშურ მიმართულებას, რომ ეს მუშა ყველა ამავებს ით-

მენდა და თავის შეძლებისა და გეარათ დაეითაშვილს შემწეობას აძლევდა.

კეთილი და სამახსოვრო იყოს ამ ხელოვნის ასეთი სამაგალითო საქციელი და სასურველია, რომ ამ მაგალითს არამც თუ მარტო მუშებმა მიჰხადონ, რომ იგინი თავიანთ დაერდომილ ხელოსან მოძმეებს ხშირად ქუჩის მათხოვრად და მაწანწალათ არ ხდიდნენ, არამედ ამას მიჰხადონ იმ ბურჟუაზ-შემძლე პირებმაცა, რომელთაც შეძლებაც დიდი აქვსთ და გარემოებაც ნებას აძლევსთ, რომ მათ თავიანთ თვალ წინ მყოფ გაჭირებულ პირებს რითმე დაეხმარონ. საწყალ დაეითაშვილს ბევრი ისეთი პირებიც იცნობდნენ, რომელთაც შეძლებაც კარგი აქვსთ და ეს შეძლებულნი პირები ისეთი სმაილსისებური მორალური მქადაგებლებიც გახლავან, რომ ესენი ყოველთვის მხათ არიან, რომ ყოველს წუთს და ყოველს ალაგს სულ ღარიბებზე და გაჭირებულთ დახმარებაზე ილაპარაკონ, რომ მით რამე სამაგალითო საქმე მოახდინონ, მაგრამ რაც შეეხება საქმესა და მაგალითს, ამაზე კი უკაცრაეთ გახლავართ, რადგანაც ამათი დახმარება და სიკეთე ცარიელი სიტყვაა და არა ნამდვილი დახმარება. ჩვენ შეძლებულ პირთ ესეთი ოსტატური თვისება აქვსთ და ესენი ასე ოსტატურათ ჰქადაგებენ თავიანთ მოძღვრებას. აბა ავილოთ თუნდა დაეითაშვილის ბევრ მცნობთ და უცნობთ მაგალითები და მაშინ დაერწმუნდებით, რომ ეს სწორეთ ასეც უნდა იყოს და თვით ამასვე ამტკიცებს ამ კაცის სიკვდილი. პლეშჩევისა არ იყოს და ისევე შეუძლებელმა მისცა შეუძლებელს შემწეობა. დაეითაშვილსაც ისევე თავისივე წრის პირები ეხმარებოდნენ ყოველთვის და ყოველგან. ამ ხელოსან პირის დახმარებას

გარდა დაეითაშვილს თავის კვალად ნიკო გიგაურიც ეხმარებოდა, რომელთანაც დაეითაშვილს დაახლოებებითი მეგობრობაც ჰქონდა და როცა სხვა და სხვა ქვეყნებში შიდილია ეს, მაშინ მას წერილებსაც სწერდა; დაეითაშვილის მოწერილი წერილების ზოგიერთი ამ ხანებში მე თვით მივიღე ამ ხელოსნისაგან. ეს პირი და დაეითაშვილი ერთად ყოფილან შეგირდათ და ერთ ოსტატთანაც შეუსწავლიათ ხელობა. დაეითაშვილის გარღამეტებითი საყვარელი პირი იყო ეს ხელოსანი და ამიტომ იგი თავის ლექსების ზოგს სულ ამ პირს მიმართავს და ორ-სამს ლექს ამ პირის სახელსაც მიუძღვნის. ამ პირთა დახმარებას გარდა თითო-ორიოდა სხვა ხელოსნებიც ეხმარებოდნენ, მაგრამ მე ამათ დასახელებას აქ არ უსაჭიროებ, რადგანაც ეს ერთობ შორს წავა. მუდმივი დამხმარებელი დაეითაშვილისა იყვნენ ეს ორი ზემოხსენებულნი პირნი, რომელნიც მას შეელოდნენ იმ დრომდის, ვიდრემდის ის ქ. თბილისში იმყოფებოდა.

შარშან 1886 წ. ოქტომბერში, ქ. თბილისში, ჩამოვიდა თელავიდან ერთი ხელოსანი კაცი, ხელობით სტალიარი, რომელმაც ურჩია დაეითაშვილს, რომ თელავში წაპყოლოდა მას და იგისაქმესაც დაჰპირდა.

დაეითაშვილი დიდის სიამოვნებით გაჰყვა მას თან და იმედოვნებდა, რომ იქნება ესლა მანც მეშველოს როგორც მეო. წავიდა თელავში საწყალი, მაგრამ, როგორც თიარით ავა თ-მყოფობით სნეულმა კაცმა, იქაური ზამთრის ჭერი ვერ აიტანა და ავით გახდა. ამ ავით-მყოფობით მან იქამდინ მიადწია, რომ ცამეტ მარტს მის სიცოცხლეს საზღვარიც მიეცა და ლამის ცხრა საათზე გარდაიცვალა. როგორც გავიგეთ იგი სრულიად უპატრონოდ და უსაშვა-

ლოდ მომკედარა. იმის ავით-მყოფობა დროით არც კი შეუტყუიათ მის მეგობრებს და როცა იგი სამარის გზაზე ყოფილა წასული, მეგობრები მხოლოდ მაშინ მისულან მასთან! მაგრამ საქმე ერთობ გვიან ყოფილა! თავითაშვილი სულ ხუთი დღე იყო ავით; ამ დროს იგი დიდ სიღარიბეში ყოფილა ჩაყარდნილი, მაგრამ თელავის საზოგადოება მას ასეთის სიღატაკით ვერ იცნობდაო! იგი ისეთ მდგომარეობამდის მისულა, რომ თავის სიკვდილის წინა დღეს ერთ თავის მცნობს მწარეთ შესტირა: «არ გებრალეები, რა მდგომარეობაში ვკვდებიო!» თავის ფალას ლოგინ ქვეშ ხელი შეუყუია და სამი კაპიკი გამოუღია და უთქვამს მისთვის: «აი ამის მეტი მე არაფერი მაქვს» ამის გამგონი მაშინათვე გაქცეულა და რვა მანეთი შეუტკრებია, რომელიც იმ საათშივე დავითაშვილისთვის გარდაუცია. მაგრამ ესეც გვიან ყოფილა. ყოველთვის და ყველგან ასე ვიცით ჩვენა, კაცი როცა გაიწირება, დახმარებას მხოლოდ მაშინ უჩენთ. კაცი როცა ცოცხალია, მაშინ ის გინდ შიმშილისაგანაც რომ კვდებოდეს ჩვენ მას ზედაც არ შეეხედავთ და როცა მოკვდება, მაშინ კი უისა და ეაის დაეიწყებთ. ასეთი მაგალითები ჩვენ ერთობ ბევრი გვაქვს და ხშირად ბევრს ჩინებულ კაცის უსაქმოდ ყოფნის დროს გაჭირებაში ჩვენ არაფერ მონაწილეობას არ ვიღებთ! ან რა საჭიროა, რომ ასეთ პირთა მდგომარეობაში მონაწილეობა მივიღოთ და ვეცადოთ. იმის შესახებ, რომ მრავალს ჩინებულ ახალგაზრდას ყმაწვილებს რამე საქმე უზოგოთ და მით ავაცდინოთ ათას ნაირ უბედურებას. ჩვენთვის ისიც კმარა, რომ ჩვენ თითო-ოროლა განგებ რამე დავწეროთ და მით ჩვენ ჩვენს თავებსაც სამშობლო ერის წინაშე დაუტყობოთ მოღვა-

წით გამოვაჩინოთ. მერე განა ჩვენ ვტყუედებით ამით, სულაც არა, როცა ვკედებით, მაშინ ჩვენ გამო იწყებენ ჩვენს გლოვა-ტირილსა და სამაგალითოდ ხლიან ჩვენს მკედარს და არა კაცურს გაქვაებულ გრძნობებსა. არა რა საჭიროა თქვენმა მხემ, რომ ამით თავი არ შევიწუხოთ, როცა უამისოთაც საქართველოს განმანათლებელი გახლავართ და უეცი ხალხიც ასე გეთელის ჩვენა... მეორე დღეს ამ ხსენებულ პირს წამალიც უყიდნია დავითა-შვილისთვის, მაგრამ საქმე გვიანლა ყოფილა და წამლის მიტანის მეორე დღეს 13 მარტის ცხრა საათზე გარდაცვლილა. იგი დასაფლავეს 15 მარტს, დასაფლავება კი ღირსეულათ მომხდარა: იქაურ ხუროების და ღურგლების ამქარს პატივი უციათ და დასაფლავებანედაც დასწრებიან. დამარხვის დროს მის ერთ ამხანაგთაგანს სიტყვაც წარმოუთქვამს, რომელიც «ივერიის» 64 №-შია დაბეჭდილი. თელავში დავითაშვილს ბევრნი არ იცნობდნენ, რადგანაც იგი სულ ხუთი-ექვსი თვის მისული იყო და მეორეთ იმიტომ, რომ იგი ყოველთვის ლატაკის ტანთ-საცმლით დადიოდა. თელავში ყოფნის დროს, როგორც გარდმოვიცემენ, რამდენსამე ხანს იქაურს საზოგადოების «დებოში» დახლიდრათაც დაუყენებიათ. თავის ხელობის საქმის მოპოვების იმედი საწყალს ვერც იქ გამართლებია და სამუდამო შესაფერი საქმე ვერც იქ უშოენია. უმეტეს ნაწილათ ცუდათ დადიოდაო და ეს სულ იმის ბრალი უნდა იყოს, რომ ჩუქურთმის მჭრელის ხელობას გასავალი არამც თუ თელავში აქვს, არამედ სხვა და სხვა დიდრონ ქალაქებშიაც არ აქვს.

ასეთ წარმოულ გენკოს სილატაკში და ვაი-ვაგლახში გარ

დაიკვიალა ის გლეხი დაეთაშვილი, რომელიც თავის სი-
ცოცხლეში ერთავათ სულ უბედურებას უჩიოდა და მასვე
დაღლინებდა. ეს საბრალო პირი დიდი მნატვრელი იყო
იმისი, რომ გლეხი ხალხიც ეგები გამოვიდეს თავის მდგო-
მარეობიდან და სწავლა განათლების გზასა და საქმეს
დაადგესო. დაეთაშვილის ყოველს ლექსში ნატვრით და
გულ-მდულრათ მოსჩანს ის კითხვები, რომ გლეხი
უბედურია, უსწავლელია და მათის ასეთის უბედურებით
სხვები სარგებლობენ და ხელს ითბობენო. ეს თავის ლექ-
სების ერთს ნაწილში სულ ამას ლაღადებს და გლეხის
შვილებსაც ხეწნით ემუდარება, რომ:

გლეხისა შვილო, პიჭო პატარა,
ისწავლე წიგნი, ისწავლე ჩქარა,
შემდეგ წიგნისა თოხვა და პარვა
არა სხვასავით ხეყვავა და პარვა.

წიგნის ცოდნა ყოველმა გლეხმა კაცმა სავალდებულო
აღსარებათ უნდა გაიხადოსო და ამიტომ იგი ამბობს:

გლეხებმა წიგნი ვისწავლოთ,
ეს არის ჩვენი ვალიო.

ეს იყო დაეთაშვილის უმაღლესი იდეალები და ამით
იმედოვნებდა იგი, რომ ამ სწავლა განათლების საშუალების
მეოხებით ეგები წინ წავიდეთო. დაეთაშვილს ეს შეურ-
ყველ რწმუნებათ მიაჩნია, რომ სილატაკე მხოლოდ უსწა-
ვლელ კაცს სწყლავს და სჩაგრაესო. საწყალმა კაცმა რომ
სწავლა მიიღოს, ის მაშინ ამითი ფეხს წადგამს წინა და
გამდიდრდებაო. ეს წინააღმდეგი ჰაზრია და დღეს ეეროპა-
ში არამც თუ გაუნათლებელ პირებში ვხედავთ დიდსა და

წარმოუდგენელ სილატაკეს, არამედ თვით განათლებულ-
შიაც. ზოგიერთი ბურჟუაზული ეკონომისტები თავიანთის
უსინდისიერის მსჯელობით განათლებულთ ღატაკთ უფრო
სამწუხარო არსებათ სთვლიან, ვიდრე გაუნათლებელთა.
ამის საბუთად მათ ის მოჰყავთ, რომ ბევრს ალაგას და
ბევრს შემთხვევაში განათლებელი პროლეტარია ზოგიერთი
რამ შავი საქმის აღებას ვერ გაჰხედაეს და ის იქმნება
უამისოთ მშვიერიც მოჰკედესო, გაუნათლებულ კაცს კო
რა დააბრკოლებს ამის წინაღმდეგო, ამას არც არაფის მო-
რიდება ექმნება და არც არაფის კრძალვაო. ამიტომ იგი
ყოველ ნაირი საქმის გაკეთებას ნეტარებით იკისრებს და
ის ამის მეოხებით მშვიერიც არ მოკედებაო. ამ მხრით ამ
სენის მცოდნე ბატ. ლანდაუც დიდ მნიშვნელობას აძლევს
განათლებულთ ღატაკთაცა, რომელთა რიცხვი გერმანია-
ში დიდი არისო. დავითაშვილმა რასაკვირველია ესენი არ
იცოდა, თორემ იგი თავისაგან ნალაღებებს სწავლას მარ-
ტო იმის საფუძვლათა და ხლმათ აღარ გახდიდა, რომ
იგი მხოლოდ მიტომ შევიძინოთ, რომ შულცე დელიჩის
არჩევანივით მხოლოდ გავმდიდრდეთო. ყველასათვის ცხადი
საქმეა და ჭეშმარიტი, რომ თანამედროვე რეალურმა სწა-
ვლამ განათლების საქმე იმიტომ კი არ აღიარა აუცილე-
ბელ საჭიროებათა, რომ მის მეოხებით ყოველი გლეხი
გამდიდრდეს და ყველა დიდი კაპიტალისტი და მილიონე-
რი შეიქმნეს, არა, არამედ ეს უფრო მიტომ გახადეს აუ-
ცალბებელ საჭიროებათა, რომ თვით ამ სწავლა ცოდნის
მეოხებით მოხდეს ისეთი რამ კაცთა მეგობრული მოვლე-
ნანი და ცვლილებანიო, რომ მის მეოხებით ყველანი პა-
ტიოსნურათ და ძმურათ სცხოვრებდნენო. დავითაშვილის

ასეთის ჰაზროვნების შესახებ ერთის მხრით ხიზანაშვილმა საფუძვლიანათ შენიშნა «ივერია»-ში, რომ დავითაშვილი ღარიბი კაცის მძიმე ტვირთის მოხსნას და მოშორების მიზეზათ სწავლას სთვლისო და ამბობსო:

ეცადე სწავლა მიიღო,
იგი ცხოვრების ხილია,
მაშინ გეშველოს ძირს დასდო,
ეხლა რა მტვირთვი გკიდია.

მაგრამ ვინ არ იცისო, ბრძანებს ბ. ხიზანაშვილი, რომ მარტო სწავლა და ისიც მუშა ხალხის შესაფერი სწავლა ტვირთს ვერ მოაშორებს შრომის მონასო. ეს შეიძლება, რომ სწორეთ ასეც იყოს და ხშირად სწავლას არაფერი სიკეთე მოჰქონდეს მუშა კაცისათვის, მაგრამ ნუ თუ ის კი შესაძლებელია და შესაწინარისი, რომ ამ საშუალებით მუშა კაცმა ერთი ბეწოთი მაინც არ წადგას ფეხი წინ, ნუ თუ დღევანდელი გლეხის ცრუ მორწმუნეობისაგან მოშხამული გონება დიდათ არ ენებს მათ საოჯახო ეკონომისა. განა ყველა ის სათაყვანებელი რამეები უარ საყოფი არ არის, რასაც გლეხი პატივს სცემს დღესა და რასაც ხშირად თვით თავის თავსაც კი მის სამღრთო ზეარაკათ ხდის. სიანს დავითაშვილს ესეები კარგათ სკოდნია, თორემ უამისოთ იგი სიტყვასაც არ იტყოდა ამაზე და იგიც იმ კილოთი და გრძნობით დაიწყებდა წერას, როგორც ჩვენი ბურჟუაზ ესტეტიკოს მელექსენი მწერლობენ. განა ამის თქმა ეპატიება ისეთ კაცს, რომელსაც ვერცელი ისტორიული შეხედულება და განათლება აქვს. არა რას წარმოგვიდგენს ძველი ცხოვრება თუ არ სასტიკ ბრძოლას განათლებიას და სწავლისას ძველს გაუნთლენ

ბლობასთან. ჩვენ არ უნდა ეივიწყებდეთ იმას, რომ რითაც დღეს ჩვენ ვსარგებლობთ, რომ ეს სწავლის შედეგია და ერთობ ძვირფასათაუ ნაყიდი. ამიტომ ბ. ხიზინა-შილო, თქვენს სწავლა მოძღვრების აზრს სულ უმნიშვნელოთ ვსთვლით. ეს რომ ასე არ იყოს, მაშინ უეჭველი საგანია, რომ უსწავლელათ ვერცა რას თვით გამოჩენილი ოვენი გააწყობდა თავის ყაჩაღ და ჩათუქესან კაცების ხასიათების გახსნაზე. მაგრამ მან თავის კეთილშობილურის სწავლა-განათლებით განაკაცა იგინი და მხოლოდ ამ ცელილებს საშვალებით წასწია მან თავის მოძღვრებანი წინ, რომელსაც დღეს «ოვენიზმს» ეძახიან და რომელი სწავლა მოძღვრებაც ჯერ დღესაც კი შეუდარებელ სამაგალითო რამეთ ითვლება. ნუ თუ დავითაშვილი გასაკიცხია იმით, რომ იგი ხალხის ბედნიერების მოსაპოვებლათ სწავლას ფიქრობს და შრომასა, თქვენ როგორ გგონიათ, იქნება თქვენ იმას ფიქრობთ, რომ დავითაშვილი გლეხის სწავლას მარტო წერა-კითხვას ეძახის და მარტო ამეებს ავედრებს მათ, რომ მათ მხოლოდ წერა-კითხვა შეისწავლონ. არა ბატონო, ეს ისე არ არის და დავითაშვილს მარტო ეს არ აქვს სახეში, იმას როგორც წერა-კითხვა ჰქონდა ჭაზრათ, ისევე სხვა და სხვა ხელოვნობის და მეურნეობის შესწავლაცა, რასაც ის ერთობ დიდ მნიშვნელობას აძლევდა. ამას ცხადათვე ამტკიცებს იმის სტატიი «ცისკარში» და რამდენიმე სხვა და სხვა ლექსებიც, სადაც იძახის, რომ «შემდეგ წიგნისა თოხვა და ბარვაო» დავითაშვილის ყოველს ამ გვარ მოძღვრებაში ნათლათ სჩანს ის ჰაზრები, რომ იგი გლეხი კაცისთვის ისე არაფერს ხედავდა საჭიროთ, როგორც განათლებასა. ამ მხრით ჰატი-

ვი და დიდება მას, რადგანაც მთელი დღევანდელი ძალა და ყურადღება რაზეა მიპყრობილი თუ არ განათლების აღორძინებისაკენ. თუმცა თქვენის თქმისაებრ, დავითა-შვილს ბევრს თავის ლექსებში ერთობ შემცდარი ჰაზრებიც აქვს შეტანილი და ამ ჰაზრების შეცდომები ისე მის განძრახსურვილებს ამ მიეწერება, როგორც მის გაუნათლებლობას, მაგრამ ნაცვლად ამისა ბევრს ამის ლექსებში ნათლად და პირ მოუფერებლივ გამოსჩანს ის მაღალ სასოგადოკეთილმოზილური გრძნობანი და ლტოლვილებანი, რომლის ასაღორძინებლად აგერ ორი საუკუნე მეტია მას შემდეგ, რაც ევროპის რაციონალური სწავლა-განათლების ძალოვნებით აღზრდილი და აღჭურვილი შეილები მის გასავერცელებლად თავ-გადადებით იღვწიან, მაგრამ ესენი თავიანთ ასეთ სწავლას ბევრს შეგნებულ პირებში არამც თუ ავრცელებენ, არამედ მას უარყოფილსაც ხედვენ. დავითაშვილი თავის ლექსების ღირსებით მხოლოდ მაშინ დაფასდება, როცა მისი ლექსები შეიკრიბება და ცალკე წიგნად გამოიცემა. მანამდის მისი ქება და დიდება მეტი იქნება და ამიტომ ხიზანაშვილისაგან დავითაშვილის შესახებ ისე უცბად თავ-ავდებით ლაპარაკი და მასხარათ აღება ჩვენ ერთობ უკანონოთ მივიღეთ. მაგრამ ეჰ, რასა იქმს კაცი, დღეს ეს ხიზანაშვილი ის ხიზანაშვილი ხომ აღარ არის, რომელიც «იმედში» სწერდა წერილებს, დღევანდელი ხიზანაშვილი სულ სხვა მძალე პატრიოტული მიმართულების წარმომადგენელია და სუ სხვა შეილთაგანი. ხიზანაშვილს დრო ჰქონდა, როცა ის იყო რამეთ, დღეს კი ის ეტეტიკ ბრმა თაყვანის-მცემელი შემქნარა და ამ სოფლის

სიამოვნებით სავსე ესტეტიკას ერთობ გაუტაცნია. ისიამოვნოს მით ვიდრე დრო აქვს.

როგორც სთქვამს ჩვენმა შესანიშნულ დიდრონ ავტორიტეტებიან მწერლებმა, დავითაშვილი არ არის შესანიშნავი მელექსეო. მათის ფიქრით ეს შეიძლება რომ ასე იყოს და დავითაშვილი შესანიშნავი მწერალი არ იყოს. მაგრამ ჩვენ რომ გვკითხონ, აქ ჩვენ თავისუფლათ კი იმას წარმოვსთქვამთ, რომ დავითაშვილი არამც თუ არ არის შესანიშნავი მელექსე და მწერალი, არამედ ჩვენ ამის ლექსებს უფრო მეტს მნიშვნელობას ვაძლევთ; ვიდრე იმ შესანიშნავ მელექსეებს, რომელნიც ლექსებს სწერენ, ქალღმერთ სერიან, სახელს ივრცელებენ, რომ ვითომც ისინი დიდი კაცთ მოყვარენი არიან, თანამგრძობელნი საზოგადო ჰაზროვნებისა და სხვანი, მაგრამ იგინი დედა-მიწაზე კი არ დადიან და დედა-მიწაზე მცხოვრებთ ერის ვაი-ვაგლახს კი თვალს არ ავლამენ, არამედ მათ ციურ ანგელოზივით ფრთები ასხიათ და ცაში დაფრინვენ ტკბილის საგალობლის საგალობლოთა. კაცმა რომ სთქვას და იკითხოს თუ ვინ არიან ეს ჩვენი შესანიშნავი მელექსეები, რომლებიც დავითაშვილზე მალლა სდგანან და რომელნიც ქვეყანას აყვავებას ჰპირდებიან, ესენი გახლავან ის ჩიტუნია გერიტები, რომელნიც თავიანთის გეარტ-შთამამავლობის სიყვარულით ერთი რომელიმე განცალკევებულის მოდგმის ცინე-კოშკით პალატით შთენთ ნანგრევთ მგალობლათაც გადაქცეულან და დამღერიან იმას, რაც მათ საკუთარ ინტერესებს შეადგენს. რა არიან ეს გამოჩენილნი და შეუცდომელნი მელექსენი, თუ არ შემცდომელნი და გზის დამბნეველნი ჩვენი ხალხის სწავლა მიძარბულეებისა. რა მოგე-

ეს ამ მელექსე ციცერონებმა ჩენი ხალხისთვის საკითხავათ? ჩენ ვიტყვით, სრულიად არაფერი. ამათ დაგვიწერეს ჩენ მხოლოდ რამდენიმე ისტორიული ნაწარმოებები, რომელნიც სულ წერილმანი ეგოიზმებით არიან გარემოცულნი და გარდა ამისა ამ ისტორიულ ნაწარმოებთა უპირველესნი გმირნიც ისეთი არწიეები და დათეები ყოფილან, რომელთაც ხალხის ქლევთა, წყევთა და აუარებელი სისხლის ღერა ჩალხთ ჰქონიათ მიჩნეული! ნუ თუ ასეთი შეუბრალებელი ყაჩაღებისა და საქციენო ტირანებისა და ავაზაკების ცხოვრებიდამ ცნობებს უნდა იღებდნენ ჩენი მკედარის ჰაზროვნებით საესე დილეტანტები და ჩენც პოემებს უნდა გვიწერდნენ და ძალაუფლებურათ უნდა გვაკითხებდნენ? არა, რატომ არ იციან, რომ დღეს მეცხრამეტე საუკუნეა, მთელს განათლებულს ხალხებში ათას ნაირი კითხვები და წარმატებაა და ამავე დროს ჩენში კი რას ეხედავთ? მათგან ბერს არაფერს! ჩენი მოწინავე პირები ისევე ჩენებურ მამაპაპურ შესხმა მეზობლობას მისდევენ და ესენი დღეს ერთ ავაზაკურ ყაჩაღს ამკობენ, ხვალ მეორეს, ზეგ მესამეს და ასე და ამ გვარათ ქართულს მწერლობას ასეთის პირებთა აღწერალებით ავსებენ. ეს ძველი ყაჩაღები და შეფეები ჩენი ბურჟუაზული ლიბერალებისათვის ისეთ იდეალებათ გამხდარან, რომ ესენი ყოველ ამ პირთ გლეჯატაციობას პოლიტიკურს მხარეებისთვის დიდ სარგებლობას აწერენ და ქვეყანასაც ემუქრებიან, რომ აი ასეთი პირები ყოფილანო. მაგრამ მე კი სამარცხენოთ მიმაჩნია ასეთი პირების ქება და დიდება და ვერ გამიგია: თუ ნეტა ამეებიდგან რა მაგალითები უნდა შევისწავლოთ ჩენა და მათის ცხოვრებიდამ რა უნდა გავიხადოთ სამაგალითო მისაბაძავთა. ნუ

თუ ჩვენთვის დრო არ არის, რომ მათს ცხოვრების ტირანულ მაგალითების შესწავლას თავი დაეანებოთ. დროა ამაღების მეოხებით არც ერთს ჩვენს მწერალს არ შეუძლია სთქვას, რომ ის ისე არეულ-დარეულ მიმართულებების და იმდენი შეცდომებით არ იყოს საესე და გარემოცული, როგორც დავითაშვილი. ეს უსწავლელი დავითაშვილი ასეთ რამეებით ისე სპეტაკია და ისე ღირსებინა, რომ ამას, ამ უეც პირს, იმდენი შეცდომები არც კი ახევეა გარს, რამდენიც ჩვენ განათლებულ ესტეტიკოს პირებს. მაგრამ გინდ რომ სწორეთ საქმე ისეც იყოს და დავითაშვილს დიდი ნაკლულეევანება ჰქონდეს, განა ჩვენ მას მაინც ისე მოეთხოვრეთ თვის ნაკლულეევანების შესახებ პასუხს, როგორც ჩვენ ბურჟუაზულ მიმართულების წარმომადგელ პოეტებს, რომელთაც თავიანთის ხელოვნების და ესტეტიკის მხრით ლექსები სულ საგოგობიჭო სათამაშოთ გაუხდიათ და თავიანთი დრამა-კომედიებიც ხალხის ზნეობის გასარყენელათა. ამ მწერლებს ერთს ხელით თუ სარგებლობა მოუტანიათ, მიტომ მეორეს ხელით ენებაც უფრო ბევრო უვრცელებიათ, თორემ ამას მათგან აწერილი ტირანთ ქებანიც ცხადათ გვიმტკიცებენ. ამათი ერის დიდება და ბედნიერება სულ ჩვენი ლექსების ძველი ქაჯ-ეშმაკების წამოყენებაზეა დამოკიდებული! დავითაშვილი ამისთანა შეცდომებისაგან კი ერთობ შორსა სდგას და იგი ყველგან იმას ჰქადაგებს, რომ ჩვენის უეცობით და ბედლოლათობით სილატაკეში ჩავცვივდითო. ამას ამბობდა დავითაშვილი, მაგრამ ეს რწმუნება ჩვენ გაზაფხულის მაგლობლებს სრულიად არ ექაშნიკებათ და ესენი სულ სხეას ჰქადაგებენ და ამბობენ. თუმცა ხანდისხან ისეთ ლექსებსაც სწერენ, სადაც მუშა ბოქულაძეებსაც დამღერიან, მაგრამ ეს მხოლოდ ერის მო-

სატყუებლათ, თორემ მათ გულში მუშა ხალხის თანაგრძნობას არცა ჰქონდა აღდგლი და არც ექმნება. ესენი მოდის მწერლები არიან. დრო იყო, როცა ხაბარდებს ამკობდნენ და სტკებოდნენ მით. დღეს დროამ მოიტანა, და მუშა ხალხს ეხებიან, მაგრამ მათ გულში კი ამ ხალხის თანაგრძნობა სრულიად გამქრალია და საქმე რომ იქმნეს პირველათ ესენივე გაჰყვლდნენ მუშა ბოქსულაძეებს. დავითაშვილი თავის ლექსებით რაც უნდა მისტიკურს მდგომარეობაში იყოს ჩაყარდნილი და მისი ლექსების რიტმებიც ერთ განუსხვავებულს რასმე წარმოადგენდეს, ჩვენ მაინც იმას ისე დავაყენებთ ბევრ ჩვენ პოეტებზე მაღლა, როგორც პისარემა კოლცოვი ასწია პუშკინზე, თუმცა მან სწორედ ისეთივე ნაკლულეფანება შენიშნა კოლცოვს, რასაც ჩვენც ვაწერთ და ვფიქრობთ დავითაშვილზე, ასეთი ნაკლულეფანება პისარემა კოლცოვის გაუნათლებლობას შიარწრა და აქ ჩვენც იმას ვიტყვი, ძრიელის პისარევის მოძღვრებისამებრ, რომ ჩვენც ამასვე ვფიქრობთ განსვენებულ დავითაშვილზე. მაგრამ რაც უნდა იყოს, დავითაშვილის ლექსები ისეთი რამ არის, სადაც იოტის ოდენი ერთი პატარა ის ჰაზრიც არ მოსჩანს, რომ ის თავის ჰაზრით ერთ რომელიმე შთამამაველობის ინტერესებს ემსახურებოდეს ისე, როგორც ჩვენმა უსულო არსებათ მომღერალ-პოეტებმა იციან. დავითაშვილის ლექსების საგანი მთელი ერთი და მთელი ერის ინტერესები. ამის ლექსებში ამ სოფლის ყოველ ნაირი არსებანი ორათ არიან გაყოფილნი და ეს ამ ორ ნაირ განყოფილებისაგან დიდათა არის აღდგებულნი. არ იფიქროთ, რომ ასეთი ჰაზროვნებით დღეს მარტო დავითაშვილი იყოს ჩვენში, მის მიმარ-

თულების მსგავს ჰაზროვნებას თვით ჩვენს დაბალ ხალხშიაც ვხვდებით. დავითაშვილი მხოლოდ გამომხატველია იმ ჰაზრების გრძნობებისა, რაც მის მსგავს ხალხში არსებობდა და ტრიალებდა, და რომელი სურათების გაცნობა და შესწავლა ბევრ ჩვენებურ მწერალთათვის სულ გაუგებარი და უმნიშვნელოა.

ერთ დროს მე და დავითაშვილს ჩხუბი მოგვიდა, რადგანაც მე ყველა ჩვენი პოეტები უარი ეყაეი და ყველას ერთის წოდებით სიღამაშლის მოლალურები ვუწოდებ. ჩვენ ჯერ არა გვაქვს ხეივანი ისტორია, რომ იქიდან ვიცოდეთ, თუ საქართველოს მეფეები როგორი შვილები და გმირები იყვნენ, მართლა ისეთი კაზებები იყვნენ, თუ არა, როგორც გვიწერდნენ ძველი ტუსლანგა შემატინები მეთქა. ამიტომ უმჯობესი იქნება, რომ ჩვენი ისტორიული ფორმალიზმის ბრმათ თავიანთ-მცემელნი მათ ქებასა და დიდებას არ სწერდნენ და პატარა ფრთხილად ეკიდებოდნენ საქმეს, თორემ ასეთი რამეებით ხალხს დიდ შეცდომაში შეიყვანენ და ბოლოს საქმე ფვიან იქნება. ასე წარამართ აღძრული ქება და დიდება განვითარებულმა კრიტიკამ კარგა ხანია მას შემდეგ, რაც უარი ჰყო. მაგრამ ჩვენ პროგრესისტ მესტირეებს ევროპიულის განვითარებულის კრიტიკისა არაფერი სწამთ. ამათ თავიანთი საკუთარი კრიტიკა აქვსთ, რომელ კრიტიკის მეოხებითაც ესენი ლამის ქართლოსის საფლავში ჩაეცივდნენ და იქილამ ამოაძვრინონ რაღაც ძველი დიდება, მაგრამ აუცილებელი ჭეშმარიტება არის, რომ ეს პანეგრიტ პოეტები, რომელნიც თამარ მეფის სიმშვენით გატაცებულნი არიან და ცაში დაფრინენ, დიმიტრის ქველის მოქმედებით აოცებენ ხალხს და ბაგრატის მხნეო-

ზით და ერეკლეს მაგალითებით ქვეყანას აბეზრებენ, რომ
 ასეთები იყენნო და ისეთებო, მე დარწმუნებული ვარ
 იმაზე, რომ თვით ამ ავტორიტეტების უფლების მქონე-
 ბელთ პირთ დასაცემლათ და გასანადგურებლათ თვით
 ესევე ლექსებიც საკმარისი იქმნება მომავლისათვის, რო-
 დესაც იცნობენ ამ გერიტუნებსა და მათ ნაწერებსაც დიდ
 სამასხაროთ და საკვირველათ მიიღებენ; რადგანაც ესენი
 იმისთანა პირებს უძღვნიან ქება-დიდებას და გვიხატავენ
 მათ ისეთი იდეალებითა, რომელნიც თავიანთ სამაგალითო
 ცხოვრებით მხოლოდ იმ საბუთებს იძლევიან, რომ სად
 ვინ გაყვლიფეს მათ, სად ვინ დასცეს, სად ვინ ააოხრეს
 და სად ვინ მოაბეს ცხენის კუდზედ და ათრიეს. განა ამის
 მეტი საქები მოსჩანს რამე ჩვენს ისტორიაში? განა ასეთი
 პირების ქება და დიდება სამარცხენო არ უნდა იყოს
 ისეთ მწერალ ვალტერ სკოტებისთვის, რომელნიც ამ
 მეცხრამეტე საუკუნეში სცხოვრებენ და რომლებსაც სახე-
 ზე ვითომც და ქვეყნის წარმატების ნიშნები აწერიათ. მე
 დარწმუნებული ვარ იმაზე, რომ ერთ დროს, ამ წარმა-
 ვალ მწერალთ ყველა ნაირი ისტორიული პოემები და
 ლექსები სულ გადმოიყრებიან ტახტიდამ და დაეწყებასა
 და კრულეა-კიცხვას მიეცემიან და მაშინ კი მშვიდობით
 მათნო ქებანო და დიდებანო!.. ეს სიტყვა დავითაშვილს
 პირველათ არ მოეწონა, მაგრამ ბოლოს კი ყველაფერზე
 თანხობა განმიცხადა. ჩემი ასეთი სიტყვა მას მიტომ უფ-
 რო სწყენიყო, რადგანაც ი. ჭავჭავაძის პოემა «მეფე დი-
 მიტრი თავ-დადებულიდგან» რამდენიმე ადგილი თავისებუ-
 რათ გადაეკეთებინა, რომელიც შემდეგ მან დაბეჭდა კი-
 დეც. ერთის სიტყვით მე ურჩიე დავითაშვილს, რომ მას

საქართველოს მეფეების შესახებ არც კება ეწერა და არც ძაგება. ამისთვის დიდი ცოდნა არის საჭირო მეთქი, რომ კაცს ისტორია ნათლათ ჰქონდეს შესწავლილი და წარმოდგენილი, თორემ უამისოთ მეღვინე თავის ლექსებით ბევრს დიმიტრისთანა და ერეკლე და ვახტანგისთანა პირებს ქეყნის დამხსნელათ და მშველელად გამოხატენ და ამითი ისტორიასაც დაამახინჯებენ და ხალხსაც შეცდომაში შეიყვანენ მეთქი. ამაზე იგი პირველათ ყოყმობდა, მაგრამ ბოლოს კი ყველაზე დარწმუნდა. დავითაშვილი ერთი უწყინარი და უჩივარი კაცი იყო, რომ იმას თავის საქციელით და მოქმედებით არავისათვის ენება არ მოჰქონდა და მე არა მგონია, რომ იყოს იმისთანა პირი, რომელსაც მისგან ან რამე სწყენიყოს და ან რამე მღუროვან ჰქონიყოს. იგი იყო საწყალი, ჩინებულის ხასიათისა, მაგრამ უწყალო გარემოებისაგან უწყალოთვე იყო დაჩაგრული და უკიდურეს მდგომარეობამდის მისული, მაგრამ მის ასეთ მდგომარეობაში არავინ არაფერს მონაწილეობას არ იღებდა. იგი გადაიცვალა, როგორც ნამდვილი მართალი და პატიოსანი კაცი და რომელზედაც თამამად შეიძლება ესთქვათ დობროლიუბოვის სიტყვა:

«Милый другъ, я умираю,
Отъ того, что былъ я честенъ;
Но за то родному краю
Вѣрно буду я извѣстенъ».

ეს იყო საწყალი დავითაშვილის ერთი უსაყვარლესი ტაეპთაგანი, რომელიც მან შემთხვევით გაიგო ერთ ალაგას დობროლიუბოვის ლექსების კითხვის დროს. ამ ლექსის შინაარსმა იგი ისე გაიტაცა, რომ ამ სოფლის თავის

დიდებათ მხოლოდ თავის ლექსები მიიჩნდა და ყოველ-
თვის იმას ამბობდა. რომ მე ამის მეტი სხვა რა მაქვს და
ან სხვა რა დამრჩენია, რომ ამის გარეშე მე სხვაზე ვიფი-
ქრო რამეო. მე ჩემ სიმდიდრეთ მხოლოდ ჩემი ლექსები
მიმჩინიაო და ესევე სიმდიდრე დარჩება ჩემ სახსოვრათაო.
ასეთის შეხედულების იყო საწყალი და ის კი არ იცოდა,
რომ იგი ამ ჰაზროვნებით ბევრს ვერაფერს გააკეთებდა და
ყოველთვის და ყველგან გზაც გადალობილი ექმნებოდა.
«ივერიაში» ტყუილათ იყო დახარჯული ის სიტყვები, რომ
ვითომც დავითაშვილს თავის ხელობის ხელოვნები ლექსე-
ბის წერის გამო ვითამც მასხარათ იღებდნენ და სდევნი-
დნენ კიდევცა, რომ შენ მაგაებით შეგირდებს გვირყვნიო.
მე თამამად შემიძლია ესთქვა, რომ ესეები სულ ტყუი-
ლებია, რადგანაც ხელოვნები დავითაშვილს არამც თუ
სდევნიდნენ და მასხარათ იღებდნენ, არამედ დიდ პატივ-
საც სცემდნენ მას და ყოველთვის თავახასაც უწევდნენ.
ამის შესახებ შემიძლია მე გაბედვით ვილაპარაკო და ამა-
ზე ბევრ ხელოსნის პატარა შეგირდებიც ეიმოწმო, რომ
დავითაშვილისთვის არც ერთ ოსტატს ერთი უბრალო
შეურაცყოფაც არ მიუყენებიათ.

იოსებ დავითაშვილი მე გაეცანი 1872 წ. ქ. თბილის-
ში. ამ დროს დავითაშვილმა ქართული წერა-კითხვა იმდე-
ნი იცოდა, რომ მას «ქართლის ცხოვრების» პირველი
ტომიც შეეძინა და განუწყვეტლივ სულ მას კითხულობ-
და, თუმცა, როგორც ვიცი და როგორც თვით დავითა-
შვილსაც უთქვამს ხოლმე, გაგებით კი არაფერი ესმოდა
ისე, როგორც რიგი და წესია. ზემო აღნიშნულის წლი-
და ჩვენმა გაცნობამ ისე გასტანა და 1873 წელს კი ერთ-

მანეთს დაუხლოვდით. ამ ხნის განმავლობაში დაეითა-
შეილს შეეძინა თეიმურაზ მეფის ისტორია, რომელსაც
თვითვე გაუყვთა ხის ყდა სხვა და სხვა ყუვეილებით ამო-
ჭრილი; ამას გარდა ეყიდნა ტიმოთე მთავარ ეპისკოპოსის
«მოგზაურობა», იოანე რუსის მიტროპოლიტის «მიმოს-
ვლა», ანტონ კათალიკოსის «წყობილ-სიტყვაობა», იოსებ
თბილელ მიტროპოლიტის «დიდი მოურავიანი» ლექსად
და გურამიშვილის «დაეითიანი». ყველა ამ წიგნებს გან-
საკუთრებით «დაეითიანს» დაეითაშვილი დიდს გულმოდ-
გინებით კითხულობდა და ყოველთვის და ყოველგან იმას
მეცადინებდა, რომ ამ გვარი წიგნები ეშოვნა საღმე. ამ
წიგნებს გარდა უყვარდა კიდევ საღმრთო წერილის კითხვა
და ლოცვა. რაც შეეხება კითხვას, ეს ერთობ მძიმეთ
იკოლა და წერა მეტის-მეტათ უძძიმდებოდა, ასე რომ თა-
ვის სახელი და გვარის მოწერაც კი უძნელდებოდა. ამ
შხრით განსვენებული თავის სიკედილის ღღემდის ისე დარ-
ჩა და წერაში ვერა საშვალეებით ვერ გაისწორა ხელი.
რუსული წერა-კითხვა ცოტათი იკოლა და შემდეგა და
შემდეგ უფრო ეჩვეოდა რუსულს. კითხვას და ბოლოს
იქამდის მიადწია, რომ რამდენიმე ლექსის შინაარსი რუ-
სულიდამაც გადმოიღო. ამ დროს მე ძალიან დაუახლოვ-
დი მას და გადავეცი ოთხი წლის ჟურნალი «მნათობის»
ნომრები, რომლებიც მასთან საკმაოდ ხანს დარჩა, მაგრამ
როცა მოიტანა, მაშინ აღმოჩნდა, რომ ყველა ისინი გა-
დაეკითხა. და გადამეტებით მოსწონებიყო ანტონ ფურცე-
ლაძის «დიდი მოურავი» სახელმწიფო გლეხების ცხოვრე-
ბიდან მისევე ფურცელაძის მოთხრობა «ქიტესა» ამაგებს
გარდა გვარიანად მიხვედრიყო მასგის «ლუკმა პურის ამბავს»

და კომბის «ზაფშეების მოვლას». ამ ჟურნალის გადაკითხვის შემდეგ მე მას გარდაეცი ჟურნალ «კრებულის» ყველა ნომრები, რომლებიც სულ ორი თვის განმავლობაში წაეკითხა და მასში დაბეჭდილის «გლახის ნაამბობისაგან» ერთობ აღტაცებაში იყო მოსული, აგრეთვე მოსწონებოდა «აჩრდილი» და არსენას გარჩევა, «სადღეგრძელო» და სხვანი. ჟურნალ «კრებულის» შემდეგ მან წაიღო «საქართველოს მოამბე», მაგრამ მან ეს ერთობ მალე დააბრუნა, რადგანაც ამ ჟურნალში დაბეჭდილი სტატიების უმეტესი ნაწილის შინაარსი კითხვის დროს ვერ გაეგო. ამ ჟურნალების შემდეგ მან დაიწყო «ცისკრის» ნომრების შედენა და იგი უფრო იმ ნომრებს ჰყიდულობდა, სადაც უფრო საქართველოს შესახებ რაიმე სტატიები იყო დაბეჭდილი: ქართველთ მფეთა ქება, გულოვნება, ვაჟკაცობა და სხვანი. ასეთი წიგნების კითხვით დაეითაშვილი იმ წერტილამდის ავიდა, რომ ხშირად გოდებასა და გმინვასაც იწყებდა ხოლმე. ამავე წელს წაიკითხა მან ბარათაშვილის «ბედი ქართლისა», რომელიც 1858 წლის «ცისკარშია» დაბეჭდილი და ვახტანგ ორბელიანის «იმედი» ამავე ჟურნალში დაბეჭდილი, 1868 წ. ამეების კითხვით ხომ სულ შეიცვალა იგი და ბოლოს კი სულ სხვა კაცად გარდაიქცა. ამ გვარ წიგნების კითხვით დაეითაშვილი ერთობ კმაყოფილდებოდა და ბოლოს იქამდის მივიდა, რომ თვითონაც დაიწყო ლექსების წერა საქართველოს მეფეების შესახებ. ერთი ამისი ლექსი «საქართველოს დედოფალი, დედა ქართლისა თამარი» სახალხო სათაურის ზედწარწერით გადასცა «დროების» რედაქციას, სადაც მოწონებული იქმნა და დაბეჭდილი, რომელსაც დღეს სახალხო ლექსს უწო-

დებენ, მაგრამ ეს ასე არ არის, მე ნამდვილათ ვიცი, რომ ეს ლექსი მან დაწერა და ერთ თავის ძველებურ ანბანში «დიღუბის ეკლესია» — ჩაურთა, რომელი ამბავიც 1877 წ. «ღროებაში» დაბეჭდილი. ეს განგებ მოახერხა, რომ ეგები ასეთის სათაურით მაინც დამიბეჭდონო.

ასეთის წიგნების კითხვით დავეთაშვილი ერთობ გატაცებული იყო და მას ჩენის წარსულის ყოველი პირი, მაგნე თუ კარგი, სულ ერთად მიაჩნდა. ამ ხანებში ის სწერდა მეფეების შესახებ ლექსებს, რომლებშიაც მათ დასტიროდა მწარეთ, მაგრამ არც ერთ იმ ლექსს კი არ იტოვებდა, რადგანაც ზოგს მე უწუნებდი და ზოგიც თვითონ არ მოსწონდა. ამ ხანებში დაწერილიდამ მას შერჩა მხოლოდ რამდენიმე ძველებური ანბანი და ლეგენდები, რომლებიც 1877 წ. «ღროებაში» ფელეტონებათ არიან დაბეჭდილი. ამ ფელეტონებს ზოგს ასო ი. დ. და უხის ბოლოში და ერთ თუ ორ წერილსაც ბოლოში «ძველი გარდატანელი» აწერია. დავეთაშვილის პირველი ნაბიჯი აქედამ დაიწყო ქართულ მწერლობაში და მას რომ საკმარის განათლება ჰქონიყო, მაშინ ის მწერლობას თავის სიკვდილის დღემდის ხელობათ გაიხდიდა და ამ ხელობაშივე ამოუყვადოდა სული.

ჩენი მეგობრული კავშირი მარტო იმაში არ გამოიხატებოდა, რომ სადმე ტრანტირში დავმსხდარეიყავით. და ჩენი წარსულის კაცი-კალია და ტირან-გმირების სადღეგრძელოები გვესვა და ქუდიც ჰქონდა გვესროლა ისე, როგორც ჩენმა ბობოლა გმირებმა იციან, რომლებიც ხშირად შეიკრიბებიან ხოლმე სხვა და სხვა ხეივანებში, ვა საკუთრებით ორთაჭალის ბაღებში, ჩარხებთან, თავიანთის ლაზა-

თებით და ლამაზებით და სადაც აუარებელ ნაყელეფ-ნა-
გლეჯ ფულებს ფლანგავენ და რომელ ფულებითაც თა-
ვიანთზე უარეს და სისხლის მწოველ ჩარჩებს და ხალხის
მყელეფავენს ამიდრებენ; სადაც მიირთმევენ ისეთი გმირე-
ბის სადღეგრძელოს და შესანდობარს, რომელთაც თავი-
სის დესპოტიური საქციელით ისეთ მკოდნე და «ქართლის
ცხოვრების» თქმულს «კაცს მეცნიერს და ბრძენს» პატა-
ბატონიშვილს და იმისთანაებს საქვეყნოდ თავებს სჭრილ-
ნენ და მიწასთან ანადგურებდნენ.

ჩვენ, ჩვენის მეგობრების მეოხებით განვიხრაზეთ. თბი-
ლისში ხელოსან მუშათ შეგირდების პატარა წრის შედგე-
ნა, რომელშიაც პატარა შეგირდებს უნდა დაეწყოთ სია-
რული და ჩვენც იმათთვის უნდა გადაგვეკითხა ზოგიერთი
ნაწერები ჩვენის მწერლებისა, შეგვესწავლებინა რამდენიმე
ბიჭისათვის წერა-კითხვა, მასთანავე მათთვის გაგვეცნო ზო-
გიერთი ჩინებული წიგნები და როცა მათ ვასწავლიდით
და გავუსწერთნიდით, მაშინ მათთვისაც უნდა მიგვეცა ნე-
ბა და საშეალება წიგნებით, რომ მათაც თავიანთ მეგო-
ბრებში გავერცელებინათ როგორც წერა-კითხვა, აგრეთვე
ქართველთ მწერალთ საუკეთესო ნაწერები. 1876 წ. ჩვენ
შევადგინეთ უკვე პატარა წრე და ამით დიდათ ვიმედო-
ვნებდით, რომ ამ წრის შედგენით ჩვენ ბევრს ნორჩ ყმა-
წვილ კაცს ავაცდენდით ტრახტირში კვირა-სალამობობით
თრევა-ხეტიალს და იქ ზნეობით და ხასიათით დაცემას.
ჩვენ ხშირად დავდიოდით ტრახტირებში და იქ რომ სხვა
და სხვა ხელობის შეგირდების გარყენილებასა და უხასია-
თობას უყურებდით ეს ჩვენს სულსა და გულს შხამივით
ველებოდა, ჩვენ დიდათ ვსწუხდით მაჲე, რომ იგინიც

ჩვენსავით მწიგნობრობას არ მისდევდნენ. ერთ სალამოს ჩვენ კიდევ გვეღირსა მოხერხება. კრებაზე პირველი ადგილი მე მეკავა და ამავე სალამოს მე უნდა წამეკითხა რაიმე ნაწერი. ამ სალამოსთვის მე დამზადებული მქონდა მოთხრობა «გლახის ნაამბობის» წაკითხვა. ვიღრე ამას დავიწყებდი, მე წარმოვსთქვი მოკლე სიტყვა, რომლითაც აუფხსენი ბიჭებს მიზანი ჩვენის კრებისა. ჩემი სიტყვა დიდის მოწიწებით ისმინეს. იქ მყოფმა ბიჭებმა ყველამ პირობა მოგვცეს, რომ ჩვენ ყოველ კვირა სალამოობით ვივლით აქაო. ამის შემდეგ დავიწყე «გლახის ნაამბობის» კითხვა და ათის ნახევარი იქნებოდა, რომ გავათავე; ამ წიგნის კითხვამ დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა ყველაზე და პეპიას ამბავმა ბევრი ატირა კიდევ. მხოლოდ ერთ ადგილას მოხსენებული სომეხი არად მოეწონათ ზოგიერთებს, რადგანაც შეგირდებში ზოგნი სომხის სარწმუნოების ქართველნიც იყვნენ. შემდეგ კრებაზე ჩვენ წავიკითხეთ მისევე ავტორის «მუშა», «რამდენიმე სურათი ყაჩაღის ცხოვრებიდამ», მიქაბერიძის «მთხოველი მსაჯულისადმი», აკაკის «პოპუნა» და «მუშური», რომლებმაც ერთობ ალტაცებაში მოიყვანეს ბიჭები. მესამე კვირას ჩვენ წავიკითხეთ მოთხრობა «სურამის ციხე». ამის შემდეგ ჩვენ ყოველ კვირა და უქმე დღეებში ვიკრიბებოდით და ვკითხულობდით ქართულ ჟურნალ-გაზეთებში დაბეჭდილს წერილმან მოთხრობებს და ლექსებს. ბოლოს მე წავიკითხე ანტონ თურცელაძის «ქიტესა» და ილია ჭავჭავაძის «გლახების განთავისუფლება», რომლების შემდეგ მე კითხვაზე უარი ვსთქვი, რადგანაც კვირაობრით მე ისევ დიდათ ვილღებოდი ჩემის შრომისაგან და აბა კითხვას როგორღა ავიტან-

დი. რიგი დავითაშვილზე მივიდა, მაგრამ რადგანაც ის იმ დროს კითხვაში გავარჯიშებული არ იყო, ამიტომ ისევ მე უნდა დამეწყო კითხვა, მეტი ღონე არ იყო; წასაკითხავად მე ამოვირჩიე ანტონ ფურცელაძის «დიდი მოურავი» ეს ტრაგედია ჩვენ ორ სალამოზე წაეკითხეთ და ამის კითხვა ზოგისათვის დიდ საინტერესოთ დარჩა და ზოგმა კი ხერიანათ ვერაფერი გაიგო რა. ამ ტრაგედიის წაკითხვის შემდეგ მე ავით გავხდი და საქმეც დაიშალა. შემდეგ წელში ჩვენ ისევ შევიკრიბენით და წასაკითხავათ ამოვირჩიეთ ან ფურცელაძის «სასოფლო წერილები», და «მამულის საერთო მფლობელობაზე», რომელნიც იმ დროის სამეურნეო გაზეთ «გუთნის დედაში» დაიბეჭდა. ბოლოს წაკითხე მე ამავე ავტორის თხზულება «სამის თავს გადასაყალი», ამ მოთხრობის უბედურის მაშალს ამბავმა ბევრი მსმენელეები ატირა. ამ ნაწარმოებების კითხვამ დიდი გავლენა იქონია განსაკუთრებით დავითაშვილზე. ამის შემდეგ დავითაშვილში ძირეული ცვლილება მოხდა და იგი სულ ისეთ აღწერებს მთხოვდა და ეძებდა, რომლებშიაც სოფლის ან ქალაქის ხალხის ცხოვრება იყო აწერილი. ამ ხნის განმავლობაში დავითაშვილი რუსულ წერა-კითხვასაც მიეჩია და მის შემდეგ მე დამიწყო თხოვნა რუსული წიგნებისა. ამ დროს ის სხვა და სხვა უხეირო წიგნებს კითხულობდა. რამდენიმე ხნის შემდეგ მე იმას გარდაეცეო ოგენის თხზულება, რომლის გაგების იმედი იმისგან მე არ მქონდა, მაგრამ წაკითხვის შემდეგ, როცა წიგნი მომიტანა, მე მას ამ წიგნის შინაარსი ეკითხე და მან თავისებურათ ამიხსნა. ამის შემდეგ მე მას მიეცეო ფლეროვსკის სტატია «სიბირის გლეხები», რომელიც იმ დროის ჟურნალ

«დელო»-ში იყო დაბეჭდილი. ამის შემდეგ გადავეცი მიხაილოვსკის სტატიები ევროპის მუშების ასოციაციებზე და ბოლოს წაიკითხა გაიდებუროვის სტატია რუსეთის სტალების არტელზე, რომელნიც ჟურნალ «დელო»-ში იყო დაბეჭდილი. ეს სტატიები თუმცა ერთის მხრით იოსებ დავითაშვილისთვის ძნელი გასაგები იყვნენ, მაგრამ მეორეს მხრით იგი შიგა და შიგ ისეთ ცნობებს ხედავდა და კითხულობდა, რომლებითაც ისე სიამოვნებდა, თითქოს მთელი სტატიების შინაარსები გაუგიაო. ამ სტატიების შემდეგ მან დაიწყო რუსული ჟურნალების კითხვაცა, მაგრამ უკანასკნელ დროს კი ამ ჟურნალებში ასეთი სტატიების კითხვას თავი დაანება მან და უფრო ლექსების კითხვას გაჭყვა, რადგანაც ბევრს ლექსს ერთობ მიეზიდათ. რუსული ლექსების შეყვარებით ბოლოს იქამდის მივიდა იგი, რომ მე მთხოვა რუსის პოეტების ნაწერები, განსაკუთრებით იმისი, ვინც პირველი იქოსო. მე გადავეცი იმას პუშკინის თხზულებების პირველი ტომი, ბოლოს ლერმონტოვისა და ამათ შემდეგ კოლცოვისა; კოლცოვის შემდეგ ნიკიტინისა, პლეშჩევის და მინაევის ლექსების კითხვა დაიწყო და მას ყველაზე უფრო კოლცოვი მოსწონებოდა. ამის შემდეგ მან დამავალა, რომ მისთვის მეშოვნა კოლცოვის და პუშკინის ბიოგრაფია და ის წერილებიც თუ ვინ რა დასწერეს მათზე. მე უშოვნე ესა და გადავეცი, ბოლოს გავაცანი ბელინსკის ჰაზრი კოლცოვის შესახებ, ამის შემდეგ ვაჩვენე პისარევის ის ტომი, სადაც იგი კოლცოვზე ლაპარაკობს და ბოლოს უამბე ისიც, თუ პისარევი რა შეხედულებისა არის კოლცოვზე. ამით მან ისე შეიყვარა პისარევი, რომ მისი ნაწერების თხოვნაც დამიწ-

ყო, მაგრამ აღმოჩნდა, რომ კითხვის დროს გერაფერი გაეგო, გარდა ერთის სტატიისა «ფუტკრებისა». ამის შემდეგ იგი ისევ ლექსების კითხვას მიუბრუნდა და ყოველთვის იმას მეცადინებდა, რომ სადმე რამე პოეტების ნაწერები მოეპოვებინა. იმან ბოლოს შეიძინა კოლცოვის ლექსების სრული გამოცემანი და სიკედილის დღემდის საწყალი სულ ამ კოლცოვის, ნიკიტინის და სურვიკოვის ლექსებს ჩატკეროდა შიგ და ყოველთვის იმას ნატრობდა, რომ ასეთივე ლექსები მოეპოვებინა მას სადმე და ეკითხა. ვუნდა სისწორით ვსთქვათ, რომ ამ გვარ წიგნების და ყურნალ-გაზეთების კითხვით განვითარდა იოსებ დავითაშვილი და იგი სიკედილის დღემდის ამ წიგნებთა მოძღვრების მიმართულების გავლენის ქვეშ შეურყევლათ დარჩა. ამ გვარ მხარეებში ქართული მწერლობაც საკმარისათ ემხარებოდა. განსაკუთრებით ასეთი წერილები: ჩვენ გლვებკაცობაზე, რომელნიც ჩვენ ზემოთ მოციხსენეთ და ანუ 1877 წ. «ივერიაში» დაბეჭდილი წაკოლას წერილები. ქართულ ლექსებში და მწერლებში ყველაზე მეტი გავლენა გურამიშვილსა ჰქონდა დავითაშვილზე და ესეც თითქმის გურამიშვილის კილოთივე სწერდა თავის ლექსებს და შიგაც თითქმის გურამიშვილის მიმართულებითვე ამუშავებს უსწავლელ ხალხს წიგნის ცოდნის საჭიროებას და სხვანი. ბ. შაქრო გულისაშვილმა ამ მხრით დავითაშვილის განვითარება მხოლოდ ქართულ მწერლობას მიაწერა, მაგრამ დაეარწმუნებთ ამ მწერალს, რომ დავითაშვილზე მარტო ქართულ მწერლობას არ ჰქონდა გავლენა და დავითაშვილი მართლა და მარტოთ ქართული მწერლობისაგან არ არის აღზრდილი და იგი მარტო ქართულ მწერ-

ლობის გონებრივის ძალოვნებების შვილათ არ ჩაითვლებოდა. ქართულ და რუსულ მწერლობას ვარდა იგი იცნობდა რამდენიმე ისეთ ახალგაზდა პირებს, რომლებთანაც ხშირად დადიოდა ხოლმე (1877 წლიდან—1881 წლამდის) და ამ პირებთან იგი ხშირად პეერს მსჯელობითი მხარეებსაც ისმენდა ხოლმე და ესრეთი მსჯელობითი და ზეპირ გარდმოცემითი ცნობებს უფრო მეტი გავლენა ჰქონდა მის გონებითი განვითარებაზედ, ვიდრე ქართულ მწერლობას და რუსულსა, რომლებსაც საწყალი ხმა მალევე ვერც კი კითხულობდა. დავითაშვილს პარველ ხანებში ისეთ საუკეთესო პირებთან ჰქონდა კავშირი, რომ იგი ამ ახალგაზდა პირების მეოხებით უეჭველია ისეთი პირიც უნდა გამოსულდიყო, როგორც გამოვიდა კიდევაც. ამ პირთა გავლენის ქვეშ იგი დარჩა 1884 წლამდის და ამ ხნის შემდეგ იგი შევიდა სხვა წოდების მოიქეიფარ ინტლიგენციის გავლენის ქვეშ, რაის გამოისობითაც იგი ცოტაოდნათ გამოყრუებას მიეცა და წინ მსვლელობას და ხეივანი ლექსების წერის მაგიერ უფრო უხეურო ლექსების წერა დაიწყო. ამის მიზეზი ის იყო, რომ მისი წინანდელი რწმუნებები მასში გაჰქონენ და გაგრილდნენ, რომლის გამოსობითაც იგი გარდამეტებულ მისტიკურ მდგომარეობაშიაც ჩაეარდა. ამას მისი ლექსების ის ადგილებიც ცხადათ ამტკიცებს, სადაც ის მეტაფიზიკივით თავის ლექსებში დაბალი ხალხის ბედნიერებას სულ უხილავ ძალებს აწერს და ის ამ ხალხის გამოისობით გარდამეტებითი იდილისტიკურ ოცნებებშიაც არის ჩაეარდნილი, რომლებსაც გარს რაღაც ნაირი ობობას ქსელივით განყენებული ჰაზროვნებანი ახვევია და რომლების მეოხებითაც მისი ლექსების

ის ღირსებანაც სრულიად დამახინჯებული არის, სადაც იგი მკედარის იდიოლიზმისაგან შორს გამდგარი ცხოვრების უმაღლეს წერტილის, აღორძინებას ჰქადაგებს. მაგრამ მისი განყენებული მსჯელობითი მხარეები ამ ლტოლვილებასაც ახდენენ და მის ლექსებს თავის სახალხო მნიშვნელობაც ეკარგება. დავითაშვილს რომ თავის სიკვდილის დღემდის ცხოველ მწერლობასთან და მწერლებთან ჰქონიყო კავშირი, მაშინ უეჭველია მას მცირეოდენი კრიტიკული ძალოვნებისაც ეცოდინებოდა რამე და ის ამის მეოხებით თავის ლექსებშიც ბევრ რაღაცა განყენებულ არსებებზე ქადაგებავს არ მოჰყვებოდა, მაგრამ უბედურება ის არის, რომ ამის გაგება იმას არ ჰქონდა და უამისოთჲ კი მისი ლექსების ღირსებაც რიგიანად წინ ვერ მიდიოდა.

იოსებ დავითაშვილმა ლექსების წერა დაიწყო 1875 წ., მაგრამ იგი 1877 წლამდე არ ბეჭდავდა. ამ წელს «დროებაში» დაიბეჭდა რამდენიმე მისი წერილმანი ამბები და ამ ამბების გარდა ორი თუ სამი ძველებური ამბებიც. ამ წერილების დაბეჭდვის შემდეგ იგი ისრე წახალისდა წერაზე, რომ სულ იმას ჰფიქრობდა, რომ რა დაეწერა და რა დაებეჭდა «დროებაში», როცა ის თავის ნაწერს ნახავდა «დროებაში» დაბეჭდილს, მაშინ მის სიხარულს და აღტაცებას საზღვარი აღარა ჰქონდა ხოლმე. რამდენიც ხანი გადიოდა, იმდენი უფრო მეცადინეობდა იგი, რომ წერაში გამართულიყო და გონებითაც განვითარებულიყო. ამიტომ იგი ლექსების და წერილი ამბების წერის მეოხებით დაუახლოვდა ქართულ ჟურნალ-გაზეთების რედაქციებს, სადაც იგი ხშირად დაიარებოდა ხოლმე. რასაც დასწერდა იმას რამდენიმე ხანს. ინახავდა და ბოლოს წაიღებდა რო-

შელიმე რედაქციაში დასაბუქდათ, მაგრამ, სამწუხაროდ იქი-
 ღამ ხშირად დაღონებული ბრუნდებოდა სახლში საწყალი,
 რადგანაც არ უბეჭდავდნენ. სანამ გაზეთი «დროება» ქურ-
 ნალ «ივერიას» შეუერთდებოდა, მანამდის მესხი თითო
 ოროლა ძველებურ ამბებს, ლექსებს და წერიმალ ამბებ-
 საც უბეჭდავდა. ამ გაზეთის «ივერიასთან» შეერთების შემ-
 დგ კი მის ლექსებს მხოლოდ რედაქციის პორტფელს აჩე-
 ნებდნენ ხოლმე, თორემ ბეჭდით კი არაფერს უბეჭდავ-
 დნენ. ერთხელ თუ ორჯერ დიდის ვაი-ვაგლახით და წვალიე-
 ბით ეღირსა იმას, რომ «დროებაში» ორი ლექსი დაუ-
 ბეჭდეს, ესეც მხოლოდ იმიტომ, რომ გაზაფხულის გამო
 მესხი ქალაქში არ იყო და მაჩაბელს გაზეთის მასალა ცო-
 ტა ჰქონდა. ამ ლექსებიდგან ერთი მისი ლექსი შემ-
 დგ «სტვირში» დაიბეჭდა. —საწყალი ერთავათ სულ
 იმას ჩიოდა, რომ არაფერს მიბეჭდავენო, ჩემს ლექსებს
 თითქმის ლექსებათაც კი არ სცნობენო! ამას გარდა და-
 ვითაშვილმა მითხრა, რომ ერთმა პატივცემულმა პირმა სა-
 ყვედურიც მითხრაო: რა არის რომ აგიტყენია გლეხები
 და ამ გლეხებზე ძახილმა ლამის ყურები გამოგვიტყდოსო.
 ეს საყვედური იმას ისე სწყენიყო და გულზე დაღად დას-
 ჩნეოდა, რომ ამ დღის შემდეგ ის სრულიად გზა კვალ-
 დაბნეული შეიქმნა და გამოარკვევით არ იცოდა რა ეწერა,
 რომ მის მოსაყვედურებს მოსწონებოდა. ამისთანა უსია-
 მოწინებით და ვაი-ვაგლახით, როგორც იქმნა 1881 წლამ-
 დის მიაღწია; ამ წლიდამ ქურნალ «იმედის» გამოცემა
 დაიწყო, მაგრამ პირველ წელიწადს არც ამ რედაქციამ
 დაბეჭდა მისი ლექსები, მიზეზი არ ვიცი თუ რა იყო.
 სამაგიეროდ მეორე წელიწადს, როდესაც დავითაშვილი

დაუახლოვდა ამ რედაქციას, მაშინ «იმედის» რედაქტორმა დიდის სიამოვნებით დაიწყო მის ლექსების ბეჭედა, რომლითაც დავითაშვილს მაღა გაეხსნა და ძლიერ წახალისდა ლექსების წერაზე. ამ ჟურნალს რომ დიდხანს ეცოცხლა, მაშინ დავითაშვილის ლექსები იმაში ხშირად დაიბეჭდებოდა, რომლითაც მას ასცდებოდა თავი დამ ის მწუხარებები და ჯავრი, რომლებიც იმას სხვა რედაქციებში მიაყენეს.

ამ ჟურნლის დახურვა სწორედ თავ-ზარდაცემა იყო დავითაშვილისთვის, იმას ისე სურდა ამ ჟურნლის სიცოცხლე, რომ თუ რამ შეძლება ჰქონიყო, იმასაც კი არ დაიშურებდა და მისცემდა რედაქციას, ოღონდ კი გამოცემა გაგრძელებულიყო. ამ ჟურნალის დაკეტის შემდეგ როგორც ზემოთ ვსთქვი, ისევ სალრიტინ-სახეწვარ მდგომარეობაში ჩავარდა დავითაშვილი. როდესაც ის რამეს დასწერდა და მიიტანდა «დროების» ან «ივერიის» რედაქციებში, ყველას იმას ეხვეწებოდა და შეჰლრიტინებდა, რომ რამე გსით იმისი ლექსი დაებეჭდათ ხოლმე, მაგრამ არ იქმნა, ვერ ეღირსა ის საწყალი ვერც ერთი ლექსის დაბეჭდვას ისე, რომ მისი გამოისობით მთელი თვეები არ ევლოს რედაქციებში და ხან ერთს არ ხვეწნოდეს და ხან მეორეს. ამ საქმეში იგი ერთს პირს დიდათ ემადლიერებოდა და ყოველთვის იმას იძახდა, რომ რედაქციაში ეს პირი რომ არ ყოფილიყო, უიმისოთ ჩემ ამა და ამ ლექსს არ დაბეჭდავდნენო, მაგრამ მან შეასწორა და გადასცა რედაქციას დასაბეჭდათო და ამიტომ უარი ევლარა სთქვეს და დამიბეჭდესო. ერთის სიტყვით საწყალი სულ იმას ჩიოდა და ტიროდა, რომ რატომ არ მიბეჭდავენ ლექსებსაო. ჟურნალ «ივერიის» რედაქციამ სულ არაფრად სცნა ჩემი ლექსებიო,

ამბობდა ხშირად დავითაშვილი. ამ დროს იმან დასწერა ერთი ლექსი «ირღვევა წმინდა ტაძრები», რომელიც იმავე დროის «დროებაში» დაიბეჭდა კიდევცა და რომელითაც მას ისევ მიეცა იმედი, რომ ის თავის ლექსებს ხშირად ნახავდა «დროება—ივერიაში» დაბეჭდილს, მაგრამ იმედი ვერც შემდეგში გაუმართლდა. ამისთანა გარემოებების შემწეობით დავითაშვილი თითქმის ტიროდა ხოლმე, რომ ქართულ რედაქციებში რათ მიშვრებიან ამეგებსაო, რატომ არ მიბეჭდავენ ლექსებსაო. სირცხვილი არ არისო, მაგათთანა განათლებულ კაცებს შეეფერება ესაო! ამით უქადიან ესენი ქვეყანას სიკეთესო?!... ესენი ჰქალაგებენ ერთობასა და ძმობასაო, ესენი წიგნის ცოდნას კი არ ავრცელებენ ხალხშიო, არამედ მრავალ მსურველებსაც უსპობენ სწავლასაო; თუ არა და რისთვისა და რათა შვრებიან ამეგებსო, როდესაც მე თვითონ ჩემის თვალით ვხედავო, რომ ჩემს ლექსებზე უფრო უხვიროს კი სხვებს უბეჭდავენო, მაგრამ გავიგე ყველაფერი, რომ აქ სულ ნათლიმამობა ყოფილაო... ქართული რედაქციების ესეთი საქციელით დავითაშვილს ისე აუცრუებდა გული თავის ხელობაზედ, რომ იგი ერთს საათ ვეღარ დგებოდა დაზგაზედ სამუშაოთ, შუა დღე მოვიდოდა თუ არა და მაშინათვე, რომელიმე რედაქციაში წავიდოდა, სალამო მოაღწევდა და მაშინაც ესრევე იქცეოდა. ესრე აწვალებდნენ საწყალ დავითაშვილს მისი ლექსების ბეჭედის გამო. არ იფიქროთ, რომ მე ამას ჩვენი რედაქტორების მტრობით ვამბობდე, არა, მე მათთან სამტერო არა მაქვს რა; ეს ამბავი მისმა ყველა მცნობებმაც იციან. რომ ცილი არავინ დამდვას ამ ცნობების სიმართლეში, ამის დასამტკიცებლათ მე აქ მოვიყვან ერთს ადგილს მისის

წერილიდან, რომლიდანაც იმედი მაქვს რომ მკითხველი შეიტყობს ჩემს ცნობების სიმართლეს; ამ წერილის პირიქ შენახული მაქვს, რომ ვინცოდა არის და ვინმემ ეჭვი შემოიტანოს ჩემის სიტყვების სინამდელილეში, რომ მაშინ მე თამამად შემეძლოს ჩემი ნათქვამის და დაწერილის დამტკიცება. აი ის ადგილი: «ძმაო ზაქარია! «ღროებანი» ლექსებს ვგზავნიდი, მაგრამ არც ერთი არ დაბეჭდილა, ზოგისა მითხრეს: «აღლიოგროულიაო—თუ რაღაც ჯანაბაა და ზოგისა რა. ეხლა არ ვეცი, როგორ დავსწერო? რედაქტორს მოვაწონო, თუ მკითხველს? შარშან წინ ყიდუმიდემ გლეხის პასუხი (ლექსია) დამიწუნა, იმისთვის, რომ გლეხი ამბობს: «ჩემი მიწა—ქალაღლია და გუთანი—კალამიო და ოფლი მელანიო». ეს ქავეჭადის აზრია და ამისთვის ვერ დაებეჭდამო. «ჩილიკობა» ეუჩვენე და ეს აკაკის ლექსს ჰგავსო, შემოხსენებული გლეხის პასუხი გარიდამ გამოგზავნე და მაჩაბელს «ღროების» პოსტით მოეწერა» «ლექსი კარგია, მაგრამ ვერ დაებეჭდამო». როდესაც ქალაქში ჩამოველი, ხელ მეორეთ მიუტანე და ეკითხე: თუ კარგია რატომ არ დაბეჭდეთ მეთქი? იმისთვის, რომ—მიპასუხა მან—გლეხის პირით იძახი; რათ მინდა თქვენი აზრანი, რათ მინდა თქვენი დაეთარიო; მითომ და გლეხს სწავლა არ უნდაო!» რ. გოგებაშვილმა რაღაც წასტურჩულა და მერე მითხრა მაჩაბელმა დაებეჭდამო და კიდევ დაიბეჭდა ოარიე ეს ლექსები: «გლეხის პასუხი» და «ჩილიკობა». მოდი და ეხლა გაამტყუნე, რატო არაფერს სწერო!» 1884 წ. ქ. გორი»

საცოდავი დაეთაშვილი ისეთი თვისების და საწყალი ხასიათის კაცი იყო, რომ მას თავის თავის სიმდიდრეთ

და დადებათ მხოლოდ თვის ლექსები მიიჩნდა. ეს ხშირად იგონებდა დავით გურამიშვილის სიტყვებს, რომ «მე ჩემი ლექსები ვიშვილეო» და მეც ესევე ეუბოდა, რომ ჩემი სიკვდილის შემდეგ მოსაგონებლათ, ჩემ შვილათ, ლექსები დაშრჩებაო; ერთი სიტყვით მართელი ჩემი სიმდიდრე და იმედი მხოლოდ ეს არისო და დეე ლატაკათ მოეკედე, ოღონდ ლექსები კი შექნესო. ამაების მეოხებით ისეთი თავ-მოყვარება ჰქონდა, რომ ვინც კი მისს ლექსებს დაბეჭდაედა, ის მაშინათვე მშათ იყო, რომ არამც თუ ფულით დახმარებიყო, არამედ საუკუნოთ მათ მოსამსახურეთ გახდებოდა. აი ამის მიზეზი იყო, რომ იგი უკანასკნელს დროს თავის ხელობაზე ერთობ გაზარმაცდა და სულ რედაქციებში დადიოდა, იქ კი, რასაკვირველია რედაქციის მოსამსახურე პირებს ემსახურებოდა. ერთის სიტყვით ასეთი საწყალი ხასიათის კაცი იყო დავითაშვილი და მით სარგებლობდნენ სხვები და რაც კი ამათ საქმე აუწინდებოდათ, გასაკეთებელი, ან გასაგზავნი, ყველგან მას საქმადნენ და გზავნიდნენ. ერთის სიტყვით მას ატარებდნენ, როგორც მოსამსახურეს, რომელსაც შრომის ფასში ხანდისხან თითო ლექსსაც დაუბეჭდადნენ. ერთ დროს ეს «იერიასაც» ატარებდა და გინდ ამ შრომაში მისთვის ფულიც რომ არ მიეცათ, ის უამისოთაც კმაყოფილი იქნებოდა და არას სთხოვდათ, ოღონდ კი ხანდისხან მისთვის ლექსები ებეჭდათ. მეტ ბერჯერაც იგი გავიკისხე ვამხე, რომ თუ მცირეოდენი მაინც გაქვს შენი თავ-მოყვარება, დაანებე თავი მაგრე უბრალოთ აქეთ-იქით თრევასა და ნურავის ეხვეწები და ეღრიტინები, რომ ლექსები დაგიბეჭდონ შეთქი, დასწურე რამდენიმე ლექსი, შეაავროვე და «სტივი»

რითა ცალკე წიგნათ გამოესცეთ მეთქი, მაგრამ მას ჩვენა რედაქციების ასეთი მოქმედება უხეთქავდა გულს და ბოლოს ამითა იქამდისაც მივიდა, რომ გზა და კვალიც ზერია და თავის საქმეზე ერთობ გაზარმაცდა. დავითაშვილის სინარმაცე ისეთის ხასიათებით იყო გარემოცული, რომ მე მას ყოველთვის ზარმაცს ვეძახდი და ამას იგიც მწერს ერთს თავის ხელთ ნაწერ წერილში, რომ შენგან ზარმაცად წოდებულიო ეს თავის სინარმაცით საშინელს ცუდს მდგომარეობაში ჩაეარდა და ამ ცუდ მდგომარეობის უპირველეს მიზეზათ მისი ლექსების უცნობლობა და დაუბეჭდაობა გახდა.

დავითაშვილის გარდაცვალების და მწერლობის გამო ამას წინეთ «ივერია»-ში ბ. ნ. ხიზანაშვილის წერილი დაიბეჭდა, რომელ წერილის გამო აქ არ შეიძლება რომ კიდევ არა ვსთქვათ-რა. ხიზანაშვილი სწერს, რომ დავითაშვილს ქართველ ინტელიგენციასთან ჰქონდა კავშირიო და იგი ამ ინტელიგენციის გავლენის ქვეშ იყოფო და ამიტომ იგი თავის ლექსებში ბევრჯერ ისეთ რამეებს ეხებოდა, რომელიც ხალხის სულს არ იზიდავსო. ხიზანაშვილის ბრძანებით ასე გამოინახტება, რომ ქართველი ინტელიგენცია ისეთი ინტელიგენცია ყოფილა, რომელსაც ევროპის ახალი სწავლა მოძღვრება კარგათ ჰქონათ შესწავლილი, მაგრამ იგინი ამ მოძღვრების მეოხებით ყველასაგან უარსაყოფელ და საგმობელ კოსმოპოლიტობის მიმართულებას დასდგომიან, რაის მეოხებით დავითაშვილიც გაუტაცნიათ ამ მიმართულებით და წმინდა ნაციონალური ლექსების წერის კილოთიც შეუშლიათ იგი ამის შესახებ უნდა მოგახსენოთ ბ. ნიკო, რომ ქართველი

ინტელიგენცია ბევრს ცოდნასა და ჰაზროვნებას ზომ არ არის მოკლებული ეს ცხადი საქმეა, მაგრამ მათ რომ ევროპის სწავლა მოძღვრება ფანატიკურათ სწამდეთ რამე და მით საკმარისათაუკ კოსმოპოლიტობდენ ამაზე კი ვერ დაგეთანხმებით, რადგანაც ეს არამც თუ ინტელიგენციამ იცის, არამედ თვით იმ ქართველ მრავალ-მწერლებმაცა, რომელნიც ათას ნაირის განუსაზღვრელის ოცნებებით და მიმართულებით არიან საცენი. განმეორებით მოგახსენებ დარბაისელო ბატონო, რომ დავითაშვილს სრულიათაუ არ ჰქონდა ისეთ ინტელიგენციასთან კავშირი, როგორსაც თქვენ სწამებთ მას. ინტელიგენციის ზოგიერთ პირებს თუ დასდევდა იგი ეს მხოლოდ მიტომ, რომ მისთვის ხანდის-ხან თითო-ოროლა ლექსები ებეჭდათ სადმე. ინტელიგენციის წინაშე იგი ისე დამცირებული იყო, რომ ზოგი ინტელიგენტი ეტყოდა, რომ წადი ფაიტონი მოიყვანეო, ზოგი ეტყოდა, რომ წადი წყალი მოიტანე და ზოგი ეტყოდა კიდევ რომ წადი პაპიროზი მოიტანეო. დავითაშვილს ასეთ საქმეების გამო ჰქონდა ინტელიგენციასთან კავშირი და ერთი მიბრძანეთ ვეთაყვა თუ ამათგან რა განვითარებითი მხარეები უნდა შეეძინა და რა გავლენა უნდა მიეღო? როცა თვით, ამ ინტელიგენციასაც არავითარი დიდი ცოდნა არა აქვს. უნდა ესთქვათ, რომ დავითაშვილი ჩვენის ინტელიგენციისაგან უეციკობის და უფარგისობის მეტს სხვას ვერაფერს შეისწავლიდა და ეს ასეც იქმნა. დავითაშვილი უფრო მალლა იდგა იმ ინტელიგენციაზე, რომელ გავლენასაც თქვენ აწერთ მას. დავითაშვილი უფრო გულს მოდგინეთ კითხულობდა ქართულ ჟურნალ გაზეთებს და წიგნებს, ეინემც ის წამხდარი და დამპალ ინტელიგენცია,

რომლის მსხვერპლათაც გახადეთ თქვენ იგი. სამწუხაროა თქვენგან მხოლოდ ის, რომ ხშირად ვილაც კუქ-მადლართ მოკეიფე შეილებს და მკედარის ჰაზროვნებით სავსე მაშენიკებს ინტელიგენციის ნამდვილ პირებათ სთელით და დიდს მნიშვნელობასაც აძლევთ.

ერთ ალაგას იმასაც ბრძანებთ ბ. ნიკო, რომ დაეთაშვილი «ხშირად ევროპის ნასესხებ ჰაზრებს იღებდა და ჰქადაგებდა». ვითომც დაეთაშვილი პირველ ხანებში ამ მიმართულებას სდგმია და ამისთვის რომ უფარვისობა შეუმჩნეწია, ბოლოს კი ამისთვის თავი დაუნებებია და წმინდა ნაციონალურს გზას დასდგომია. თქვენის ბრძანებდამ სჩანს, რომ ევროპიული მოძღვრება და სწავლა-განათლება ჩვენს ვახტანგს, ვახუშტს და სხვა ასეთ ხლამებთ სისულელებზე დაბლა მდგარა. კეთილი. ასეთი შეცდომა მხოლოდ ისეთ კაცს ეპატიება, რომელიც დღეს სკოცხლობს, მაგრამ გონება და ფეხი კი ისევ წარსულ საუკუნის უმეცრებაში უდგა. მე ამას ვერ გაკადრებთ თქვენა, რადგანაც თქვენ ბრძანდებოდით იურიდიულს ფაკულტეტზე და მოგისმენიათ იურიდიულივე მაღალი სწავლა ოსტატობა, მაგრამ ეს კი ვერაფერი მოგივიდათ, რომ ევროპიული ჰაზრები ჩვენებურს სიძველეთა სისულელეზე დაბლა დააყენეთ და გაცვალებთ.

როგორცა სჩანს, გამოჩენილს ხიზანაშვილს ევროპის ჰაზროვნებაზე სუ სხვა მოწალმართული შეხედულება ჰქონია. სჩანს, რომ ევროპის სწავლა მოძღვრებას ჩვენთვის არაფერი სიკეთე მოუტანია და ჩვენ ჩვენის გონების განსანათლავათ ჩვენი მამა-პაპანი უნდა ვიწამოთ და მათგან დატოვებული ძველი ყარტლიანი ზღაპრული წიგნები. სჩანს, რომ ბ. ხიზანაშვილიც ამ მწერლების და ნაწერების საშუა-

ლებით განათლებულა და თავის შეხედულებაც ჩვენის ცხოვრების მელექსეთა ტკბილის ლექსებიდამ შეუსწავლია.

«ხალხის ბეჩაობის მოძებნა, მის წყლულთა მკურნალობა პოეტის საქმე არ იყოფო!» ბრძანებთ კიდეც! ესეც ძალიან კარგი და პატიოსანი, რომ ასე გულ დადინჯებით გეცნობეთ თქვენი შეხედულება. მაგრამ ერთი გეიბრძანეთ გეთაყვა, თუ მაშ რას უნდა ელტოდევს და ემსახურებოდეს პოეტი, თუ არ იმას რასაც თქვენ პოეტთათვის სავალდებულოთ არ სთვლით. ნუ თუ ღღევანდელი პოეტები იმ ბეჩაობის წამლის და მკურნალობის მოძებნი არ უნდა იყვნენ, რასაც თქვენა ბრძანებთ. ნუ თუ ღღევანდელი ერის ცხოვრების სურათები საკმარის საბუთს არ იძლევიან, რომ ჩვენთვის ღღეს გრ. ორბელიანის, ალ. ჭავჭავაძის, ე. ორბელიანის, ბესიკის, თუმანიშვილების, საათნავესი, სკანდაროვის, გივიშვილის და სხვა ამისთანა პოეტებისთანა პირნი საჭირონი აღარ არიან. ნუ თუ ამ ქამ პაპა პირების მოქმის დრო არ მოვიდა, ნუ თუ ჩვენი ცხოვრება და მდგომარეობა კიდე საჭიროებს ამ პირთა უფიცურს სტენსას. ჩვენ კი აღარ ვსაჭიროებთ ამათა და თქვენი კი არ ვიცით! ნუ თუ ღღევანდელს პოეტებს კიდეც შეჰფერით, რომ იგინი თვალგ ახვევულნი ბრმათ უნდა ემსახურებოდნენ იმ თავიანთ კერძო სიამონებასა, რასაც ჭავჭავაძეები, ორბელიანები და სხვები ელტოდენ! გასაკვირველია და საკვირველი ეს მით უფრო, რომ თქვენ ღღეს ერთი უკიდურესი მიმართულების მიმდევარი ბრძანდებით და ხელოკი სრულიად სხვა კაცათ იზადებით! იქმნება ეს იუროსპრუდენტის მანქანება არის? თქვენს შეცდომებზე თქვენვე კარგათ დარწმუნდებით, მაგრამ ბოდის მოხდას კი ისევე

ვერ გაბედავთ და ვერ იკადრებთ, როგორც ლომაურის წინაშე არ მონღლომეთ «დროება»-ში. თქვენის შენიშენებით მე ეს დასკვნა გამოვიყვანე, რომ თქვენ ცხარე თანამომხრე ყოფილხართ ჩვენის ბრმა იდიალისტ პოეტებისა, რომელნიც თავიანთის მკვდარის კაბინეთურის ჰაზროვნებით ლამის სრულიად კრეტინებათ გადიქცნენ. სჩანს, რომ შენ ამ კრეტინებთაგან რამე ჯილდოს გამოელი, ანუ დაფნის ფოთლებით შემკულს გვირგვინს. თქვენის შეცდომის მეოხებით მე ასე ვფიქრობ, რადგანაც თქვენმა იმ პატარა შენიშენამ უშველებელი ხაზი გაავლო თქვენ გვარ მწერლებს და ისეთ მწერლებთ შორის, რომელნიც ასეთი მოწაღმართულის შეხედულების მკაცრი მოწინააღმდეგენი იყვნენ და ყოველთვის და ყოველგან ამას უარს ჰყოფდნენ, სჩანს რომ ევროპაში და რუსეთში პრუდონიც შემცდარი ყოფილა, ჩერნიშევსკიც, ბელინსკიც, პისარევიც და მრავალი სხვებიც და ჩვენში მხოლოდ თქვენა ბრძანებულხართ შეუცდომელი. ან ასე უნდა იყოს და ან არა სხვა ნაირათ უნდა აიხსნას საქმე, მაგრამ ამ ახსნას ჩვენ არ ვაკადრებთ პატივცემულო ხიზანაშილი და ასეთი შემცდარი ჰაზრების გამოთქმას კი ჩვენ არავის ვაპატივებთ და გინდ რომ ჩვენც ვაპატიოთ, მაინც დრო მოვა, როცა დრო დაასომს თვის ძრიელ კლანჭების ბრწყინებებს ამ გვარ შეცდომების მთქმელს მწერალს და მაშინ კი უტყველი საქმეა, რომ თქვენგან ძაგებულ წყლულთა მკურნალი პოეტებიც ბევრათ ძვირფასათ დაფასდებიან, ვიდრე ის ჩიტუნია შაშვები, რომელნიც თქვენის შეხედულებით თვალვებ ახვეულნი უშინაარსო მხატვრობას უნდა ემსახურებოდნენ. ზემოთაც მოგახსენეთ და აქაც გეტყვით, რომ თქვენ გვარი შეცდომების თქმა ჩვენში მხოლოდ მაშინ

შეიძლებოდა, როცა ჩვენ ქვეყანაძეების და ორბელიანების შემყურებელნი ვიყავით და ჩვენს გონებითი აღორძინების ძალას ესენი წარმოადგენდნენ მისთანა ბედკრულს მხარეში, სადაც უვიც და უგეან პოეტებისაგან არას დროს სახალხოთ ერთი სიტყვაც არ თქმულა. ასეთი პოეტების ოცნებები და მოღვაწეობა დიდი ხანია რაც დაილეწა და აღიგვა დედა-მიწიდამა და იგი დღეს თუ არის კიდევ საღმე, ეს ქვეყნის მხაგვრელ იმისთანა ეგოისტ მწერლებში და პირებში, როგორიც ჩვენი მოწინავე მწერლები იყვნენ და რომელთაც აურიცხველი ყმა და მონებიც ჰყვანდათ. მაგრამ რა სთქვას კაცმა, შეუცდომელი არაფერ არის, ქართველ ციტოვიჩ მწერლების მეოხებით და ჩვენებით უნიჭიერესი და ძრიელი კრიტიკოსი პისარევი თავით ფეხამდის სრულს შეცდომას და უვიცობას წარმოადგენს და ჩვენში ხიზანაშვილს რომ რამე შეცდომები წაუძღვეს წინ, ამაზე მას აბა ვინ გაჰკიცხავს. ასე ყოფილა თურმე, რომ პოეტს ხალხთან საქმე არა ჰქონია, ეს მისი ვალდებულება არა ყოფილა თურმე, მისი მოვალეობა ყოფილა ქალების შემკობა, საყვარლებისა და ანუ ისეთის შთენთ დიდებულთ პალატებისა, რომლის აღსაგებათაც ათასობით და ორი ათასობით და აუარებელი ოფლიც დაღვრილა. მაგრამ ისიც უნდა ესთქვათ, რომ განა ორბელიანების და ქვეყანაძეებისაგან აღზრდილი მწერლები კი არა გვეყვანან, მაშ გივიშვილი და სკანდარნოვი ვინ არიან, თუ არ მათგან გაწურთენილნი და ნამდვილი შვილნი ქართულის მწერლობისა. კეთილი და სამახსოვრო იყოს ამ მწერლის ასეთი საქციელი ჩვენს მწერლობაში-და გავახსენებთ ბ. ხიზანაშვილს,

რომ მას თავის შეცდომა სხვათა შეცდომის მეოხებით უნდა მოსვლოდა და ანუ ისეთ მწერალთ ნაწერებიდამ, როგორც არის ბურჟუაზული მიმართულების მწერალი ტენი და სხვა ამის მსგავსი მწერლები, რომელთაც პოეტებზე ისეთივე შეხედულება აქვს, როგორც ხიზანაშვილს და ცხადი საქმეა, რომ ამისთანა პირისთვის დაეითაშვილს არაფერი მნიშვნელობა არ ექმნება და ეს თავის ლექსებით სრულს შეცდომათ იქმნება აღიარებული.

მაგრამ ვინც რამ უნდა სთქვას და ყურ. «იმედის» თანამშრ. პატივცემულ ხიზანაშვილმაც რამდენიც უნდა უსაყვედუროს დაეითაშვილს, ჩვენ მაინც სუ სხვა შეხედულება გვაქვს მის ლექსებზე და სუ სხვა მნიშვნელობას ვაძლევთ, რადგანაც როცა კაცი კითხულობს დაეითაშვილის ლექსებს, ის რწმუნდება იმაზე, რომ მისი ლექსის შინაარსნი როდი უნდა იყენენ კაბინეთური მკედარი ფანტაზიის ნაყოფნი, არამედ იგინი არიან პირ-და-პირ ცხოვრებიდამ ამოკლეფილნი და მოკლებულნი ისეთ იდილისტურს ოსტატობას, როგორც სხვა კაბინეთურმა მწერლებმა იციან. დაეითაშვილმა კარგათ იცოდა, რომ ის სხვა ცრუ სტვენა გოდებით ხალხს თვალიდა ცრემლს ვერ მოსწმენდა, ხალხის ვაებას ვერას უშველიდა და ამიტომ იგი ყოველთვის და ყოველგან თავის ლექსებში გულ მართალ და პატიოსან ჰუმანიურ ჰაზრების მქონე მელექსეთ იხატება, ამის ლექსებში გამოიხატება ის, რასაც ის მუდამ დღე ხედავდა ხალხის ცხოვრებაში, სადაც თვით იმყოფებოდა და სცხოვრებდა, იმ ხალხში სადაც იგი დაიბადა და გაიზარდა: ამ ხალხის მღგომარეობა მისთვის იქამდის განუზომელი იყო, რომ ის ამას არც ერთ ლექსის სტრიქონშიაც კი არ იფიწყებდა და განა ასეთი პირის გაკიცხვა და გაკიცხვა ისიც მკედარის მხატვრობის და ესტეტიკის გამო შესაწყნარისი და საკადრისია და ისიც იმისთანა პირისაგან, როგორც ხიზანაშვილია?!

894.63.09

ქ 551

— БУКНИЖТИЧЕСКИЙ —
Магавი № 22
„საკციგნი“
ინდექსი №
ცენა 5 —

მზადდება დასაბეჭდათ.

პართიული მწიგნობა XIX საუკ.

~~~~~  
ფასი სამი ზაური.  
~~~~~